

a "őretolt" helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS LAP

"Kinek nincsen portás
háza,
elhamvasztja ország
láza,
poéta és államtit-
kár
Parnasszusról ingázik
már"

2021. január • IV. évfolyam, 1. (31.) szám

• megjelenik négyhetente

4 Kozma Attila a csajozni akarás hasznáról

7 Dimény H. Árpád leírja egy vers történetét

11 Leírta Kibéd összes népmeséjét

13 Máramarosi rabonbánok

A Brassói Lapok, Háromszék, Krónika, Nyugati Jelen, Székely Hírmondó és Székelyhon melléklete

örökvers

Dsida Jenő

Jövendő havak himnusza

Üdvözlégy, tiszta hó,
végtelen fehérséggel felszikrázva,
sötét, fagyos és hosszú éjszakákon
derengő fénnel biztató –
Üdvözlégy, áldott tiszta hó!

Üdvözlégy, némaság,
melyben angyalos pihék szállingóznak
és feszül, lüktet százezer ujjongás
mint égfelé-tárt havas ág –
Üdvözlégy, puha némaság!

Üdvözlégy, sejtelem,
korcsolyázatlan jövendőnk vidéke, messze-érző álmunk
szánkázik néha csendesen –
Üdvözlégy, szüzi sejtelem!

Üdvözlégy, Eljövő,
ki sáros, szürke, sívár világunknak
mondod, takarva bolyhos hermelinnel:
– Aludj, torony! Aludj, tető!
Üdvözlégy, titkos Eljövő!

Szatmár, 1925. IX. 28.

látószög

Varga Melinda

A HÓ

A hóhoz kötődik minden fontosabb gyermekkori téli emlék. Egész napos szánkózások, hatalmas sisonkázások iskolából hazafelé jövet, hógomolyától betört ablak, iszkiri a mérges szomszéd elöl, az első korcsolya karácsonyra az apámtól, a csetlő-botló lépések, majd a száguldás a jégen, a szabadság, a játék öröme. Éjfél misék meghittsége, láb alatt ropogó puha hó, világító fehérség, reggel jégvirágos ablakok.

Az idő biztosan megszépíti az emlékeket, de a hidegre nem emlékszem, csak a térdig érő havakra, a békére, a csendre, és persze a csempekályha jóleső duruzsolására.

Ma végre lehullt a hó, ha karácsonyra nem is, de közvetlenül utána egy kis örömet csak szerzett a gyermekeknek, az olyan romantikus lelkeknek, mint én, és a sízni vágyóknak, akik idén nem mehetnek külföldi sípara-

Lapszámunkat Turcso László festőművész alkotásaival illusztráljuk

dicsomokba, s be kell érniük a hazai tájak egyébként egyáltalán nem rossz lehetőségeivel. A híradók mégis mint valami rémképet, természeti katasztrófát állítják be a havazást, pedig a puha és selymes hó mennyivel jobb a napokig tartó esőzésnél, a tetőtől talpig koromszürke tájnal

és a csontig hatoló ködnél. Arról nem is beszélve, hogy a fagy a vírusokban is kárt tesz, nem tudnak úgy szaporodni, míg az esőcseppeken, a párás levegőben jobban megkapaszkodik minden hitvány vírus az influenzától a náthát okozó fajokig és a koronavírusig egyaránt.

A szobám ablakából nézem a pilinkéző havat, megbűvöl, akár a tenger nyáron, és nem tudok gondolni semmi rosszra. Csak figyelem, ahogy belepi tiszta fehérrel a fekete földet, betemet könnyet, vért, halált, és utána tudom, hogy tavasz lesz, hóvirággal, tulipánnal, madarak röptével.

Vigasság

AMI KÉSIK...

Plüssmaci? Pihe-puha takaró? „A család kedvence” vagy „Cuki vagyok” feliratú body? Zenélő, villogó, kiságy fölé szerelhető forgó? Rágóka, mesékönyv, zörgő, járássegítő, játsszószőnyeg, netán hinta? Vagy cumisüveg-sterilizáló, pelenkázó? Cumi? Hm, lehet, hogy nem cumizik. Ivópohár? Még kicsi hozzá. Akkor legyen babasampon. De mégsem, talán nem ilyen márkát használnak, ki tudja, érzékeny a bőre, vagy még haja sincs. Pelenka! Ez az! Legyen pelenka és popsitörölő, abból soha nem elég. Oké, de vajon hány kiló? Kettes vagy hármas kell? Már nem emlék-

szem pontosan, hogy most hat vagy hét hónapos, de az is lehet, hogy már nyolc. És ha mosható pelenkát használnak? Vihetnénk egyénre szabott ajándékot, amire rá van írva a baba neve. Csak jutna eszembe, hogy hívják, D-vel kezdődik, de nem Dezső, nem Dénes, nem Dávid, se nem Dániel vagy Dömötör.

Babalátogatóba készültünk, ideje már, szégyen is, hogy még nem jutottunk el, pedig illene, ők is voltak nálunk, ma is megvan az éneklő kutya valahol, amit hoztak, három nyelven is énekelt, igaz, a fél füle odalett az évek során, és az elemek is lemerültek.

Szóval, készültünk már egy ideje meglátogatni az újszülötet, aki közben betöltötte a hat hónapot is, vagy talán a hetet, de az is lehet, hogy már a nyolcat is.

Miután megvásároltam és szépen becsomagoltam az ajándékot, végre kitűztünk egy szombati napot, amikor a családban mindannyian ráérünk a babalátogatásra. A házigazdáknak nem szóltunk, gondoltuk, meglepjük őket, hisz már régóta várnak, mert ugye számítottak ránk, illene visszalátogassuk, ők is voltak nálunk, szégyen is, hogy még nem jutottunk el hozzájuk.

Miután éjjel fél kettőig sütit és tortát sütöttem, mert azt is

illik ilyenkor vinni, korán reggel keltünk, hogy idejében elkészüljünk. Megreggeliztünk, majd inget, ruhát vasaltunk, cipőt fényesítettünk, beléptem a fodrásznohhoz, hogy szárítsa be a hajamat, adjuk meg a módját, ha már végre összejön ez a rég tervezett látogatás. Szégyen is, hogy még nem jutottunk el.

Gyorsan elküldök néhány levelet, és indulhatunk – mondtam a családnak, akik már toporogva vártak az előszobában. Aztán még befejeztem a határidős cikket, interjúkat egyeztettem telefonon, benyújtottam egy pályázatot és hozzászóltam néhány bejegyzéshez a Facebookon.

Most már igazán indulnunk kéne, ne legyen túl késő, már vettük is magunkra a kabátokat, amikor jött a szomszéd, hogy segítenék felcipelni egy mosógépet a hatodikra. Segítünk, persze, ő is segített, amikor húsz éve ideköltöztünk, illik tehát visszasegíteni. Elindultunk, de útközben még beléptünk elintézni ezt-azt, a piacon még virágot is vettünk az újdonsült anyának. Végre aztán, amikor már a hab is kezdett lefolyni a torta tetejéről, az újszülött (vagy hat-hét-nyolc hónapos) meglátogatása következett.

Kicsit más volt az udvar, mint amikor legutóbb itt jártunk, mintha a fák hirtelen megnőttek volna, a duplagarázsra sem emlékeztem, és arra sem, hogy a lakóház első felét földt terasszal toldották meg. Nagy izgalommal kopogtatunk be, igaz, kicsit szégyen, hogy ilyenkor stb., de csak hogy eljutottunk. Lépteket hallunk, kinyílik az ajtó. „Ki az, Dzsúlió?” – kiált ki egy nő a konyhából. Mi pedig némán állunk a kivastalt ingben és ruhában, kisuvickolt cipőben, beszárított hajjal, kezünkben a tortával, virággal és ajándékkal. Ahogy végignéztem a húszas éveiben járó fiatalemberen, felötlök bennem, hogy talán már kicsi lesz rá az oly nagy gonddal kiválasztott rugdalozó.

TURKÁLÓ

Régóta vártam, hogy egy költő, valamelyik a kedvenceim közül, írjon egy ódát a Turkálóról. Mivel ez tudtommal nem történt meg, kénytelen vagyok pótolni e hiátust ezzel a kis jegyzettel.

A szerelem '89 után kezdődött. Mivel lassan elsatnyult, majd tönkrement az alig volt hazai ruhaipar, nem tudtunk már mibe felöltözni. Kétségbeesésünkben rátaláltunk a nyugati mintákra nyílt secondhandekre. Ez volt az első angol szó, amit megtanultam, mert ugye mi anno orosz tanultunk.

Nagy gyönyörűségemre gombamód szaporodni kezdtek a turkálók. Jót, olcsón! Ez volt a siker kulcsa. S a vadászat, ami ezzel járt, az valami észbontóan szórakoztatónak tűnt. Megtalálni százezer cucc közül, ami neked a legjobban áll! Ezt nevezik szerencsevadászatnak!

Aztán jöttek a városok, ahová a sors meginvitált: Budapest, Temesvár, Kolozsvár, München. Hadd merjem azt képzelni, a turkálók kis tündérbogaraik csábítottak engem oda, hogy felfedezhessem Európa legcsodálatosabb helyeit, ahol csak másodkézből lehet vásárolni.

Minden városban tudtam, behunyt szemmel is odataláltam volna arra a helyre, ahol az van, ahol olyan van, ahol megtalálom a napi örömet, ahol ellazulhatok, ahol feloldhatom a feszültséget a matatgálással.

Barátnőimmal való legjobb csevegéseink középpontjában a turi volt, melyek alkalmával korunk legcsodálatosabb nőivel csak a zsákmányolásainkról beszélünk, hogy ki hol, mikor, mit és hogyan. El voltunk ájulva egymás szerzeményeitől. Volt olyan, hogy barátnőmmel Európa két különböző városának turkálójában ugyanarra a csodásan szabott zakóra akadunk, ugyanabban a színben, mert ugye egyformán jó volt az ízlésünk, és összeöltöztünk, mint az ikrek.

A színre történő felvételimet is a turkáló mentette meg. Elmondtam felvételizős terveimet egy használtruha-boltban, és az eladónőtől – aki egy elvetélt dizájnér volt – a többi vásárlóig mindenki értem túrta fel a boltot, hogy szememhez illő kék csomagolást találjon nekem, amivel biztos sikerem lesz a képességvizsgán.

Aztán jött az előadóművészi karrierem. Nullából kiindulva, csak azért léphettem pályára és diadalmaskodhattam szabadoszóként húsz évig, mert nem költöttem sokat hacukára. A színházaknál oly sokra felértékelt és oly sokba kerülő jelmezeket, díszleteket és kellékeket én egy-két lejért vagy forintért vásároltam meg. Tudják, hol, még egyszer nem írom le. Na, így majdnem ingyen csinálhattam színházat, mert, ahogy mondani szoktam, nekem az öltözésem a díszletem is. A többi: jelenlét és színészi kreativitás.

Münchenben turkáltam egy jótékonyági esten azt a dizőz

szerkót, amit egy francia szalonban készítettek neves hölgynek (nem írom ide a nevét: az enyémet jegyezzék meg inkább) vagyonokért. Amikor felvettem és kuplékat énekeltem benne, azt mondták: a leggyönyörűbb és legtündöklőbb csillag lehetnék, ha ilyen mesebeli (itt már nem árultam el, hogy milyen) cuccokban lépnék föl és le.

Aztán jöttek a szórványturnéim és a Kárpát-medencei barangolások. Na, az volt ám a csúcspont! Mikor a legkisebb faluban megtaláltam életem darabjait. Azt a kézzel festett selem szettet, melynek annyira merész és formabontó volt a

Zorkóczy Zenóbia

dekoltázsa, hogy egy falusi lány semmi pénzért sem vette volna meg, nemhogy fel. Csipkecsodák, selyemsálak, kalapok, kesztyűk, vicces zoknik, jópofa kabátok, napernyők mind-mind olyan kellékek, melyek most már hozzátartoznak a leszegényedett, művelt és nőies, kelet-európai értelmiséghez.

Most, hogy ilyen csúnya karanténba helyeztek a kétezer-húszas évben, számunkra az egyik legnagyobb sorscsapás az volt, hogy megvonták tőlünk a leginkább lélekemelő, asszony nyugtató, örömpótló, biztonságot adó szeretetforrást: a turkálót.

Szabó Fanni

Paraszomnia (részletek)

A világnak ha vége van

„Fém-hullámhegyek
elől futott az utca kőmederben,
futottak a puha testek fém és kő között”
Nemes Nagy Ágnes: Ekhnáton éjszakája

A világnak ha vége van,
fémek fénye táncol reggel
a nap helyett, ezüstszürkén
csillámlik a kőmeder.
Az arcokon puha testek.
Egymás felett, egymás alatt
hegyekként a bonthatatlan
egység zárva tartja őket.

A ráncokba ágyazódott
kosztól, portól kövesedett
arcuk álarc lett az éjjel,
áttetsző füst körülöttük.
A világnak ha vége van,
maszkot cserél élő holttal,
fém- és kőtest együtt táncol,
karccal egymást alakítja.

Önteremtő

Azon az éjjelen róla álmodott a postás,
a kalóz, a mérnök, a költő, és róluk
álmodott az anyja, ez a homályos tudás
birodalma, amin csak ő uralkodik.

Álmaikban üzent, megfogant a majd
megfogható, a világ határain túlról jön
közéjük, hogy honnan, el nem mondható.

Körtánc

Addig térdelek előtte,
amíg úgy nem szeret,
szőnyegbe tekeri magát,
elmúlik a lángok ölelése.

Sokan ordítják nevem az éjszakába,
amikor nem figyelek rájuk,
körbetáncolják a testem.
Dinasztiák haltak ki,
mert nem ismerték a szerelmet,
kardba dőlést egy póktenyészet közepén.

Mert nem tudták,
úgy kell előre nézni, mintha az írisz
vonulatait követnéd szemében.
Alkarján alászállnak a folyók,
hordalékként velük utazhatsz.

Köddel borított királyságom,
bennem élők pogány imája
acélból maszkot varázsol rám.

Körtáncot járok
magammal körülöttetek.

Négy tengeren, öt erdőn át haladt,
kaktusz vágta bőrét, sebeit sós víz húzta össze,
kopolyúja nőtt, megtollasodott.

Amikor a határokon belülről érkezett, bujdosott,
fák törzseihez kuporodott, sziklák oldalánál
dörgölte le magáról furcsaságait.

Ismétlődő hatalom

„Lenyűgöző volt, ahogy nézni tudott.
Ha akart,
kiirtott minden fát a közelébről
és kósza népekkel táncoltatta körül azt az egyet,
amelyet könyörületből mégis meghagyott.”
Csoóri Sándor: Sose volt a világban akkora csönd

az értől az óceánig számoljuk a méter hosszát,
hogy mikor, mikor hullámlám egymásba vissza –
visszavonjuk a visszavonhatatlant
minden hatatlan hatalmat
hatástalanít lanít lomtanít,
megtanít az Isten a tisztátalanra,
hogy mikor, mikor hullámlám egymásba vissza
visszakerült, meg-megörült
és tort ült felettem,
benne lettem érben tengerjed,
ha szegény vénám én ám
körültáncolta támtám
kósza népekkel, mert kell azt az egyet,
azt az egyet megbocsátani,
amit nem lehet magunkkal
unkkal unással unásig ismételni.

Kilenc hónap múlva megérkezett, minden sápadt,
falfehér volt a cél helyén, véres karok
nyúltak felé, hogy elragadják,

így jobbnak látta, hogy visszamenjen,
a hovatarozás lényegi, ködfelhőbe
kúszott, a múlt leple majd elnyeli.

KÁOSZBÓL MŰVÉSZETET

A fiatal költő debütötete a káoszból próbál rendet teremteni. Versei olyan univerzum létezésére irányítják figyelmünket, amelyet hajlamosak lennünk tudattalanunk óceánjába sülyeszteni. E világ lakói intenzíven érző lények, akik közt áthidalhatatlan távolság lüktet.

A *Paraszomnia* három ciklusra oszlik, mindegyik magán hordozza az alvászavarokkal járó káoszt. A kötet szerkezete dinamikus, nem töri meg a versek íve, és a szövegekbe ágyazott képek sem oltják ki egymást. Bár a költő a szabadverset részesíti előnyben, műveszmunkának beillő alkotásaival bizonyítja, színvonalas szabadverset írni ugyanakkora kihívás, mint jól megkomponálni egy disztichont vagy szonettet. Az első, *Pórázon sétáltatja ujjait* ciklus nyitóverse kitérő példa a paraszomniával járó zavarokra. Az *Őszekulcsolom nyakán a lábam* Faludy György soraira építkezve teremt új világot, amelyben szárnyas lények kellene szavakba öntsék a versbeszélő némaságát: „Szárnyai felborzolták alvó szőrömet (...) Ha beszélni kellett, nem találtam, / hogy lefordítsa némaságom.” A szerző mintha tudatosan törekedne arra, hogy műve egy haladási ívet kövessen (a szárnyas lény keresésétől földből kikelt testének szorításáig) és a már említett ívek árkádjai

alá miniatúrává formázott képeket csempésszen: „Akkor sem vagyok magasabb nála, / ha lábujjhegyre állok előtte. / Őszekulcsolom nyakán a lábam.” A *Körtánc* egy értelemkeresés hatszakaszos története. Annak ellenére, hogy „Dinasztiák haltak ki, / mert nem ismerték a szerelmet”, a verszárlat az egyedüllettel emeli ki: „Körtáncot járok / magammal körülöttetek”, ez pedig arra világít rá, hogy képtelenek vagyunk messzebbre látni önmön valónknál, ezért is keressük másokban személyes létezésünk darabjait, táncolunk magunkkal egyéb élőlények körül. A *Jóslat* című versben a legnagyobb intenzitással átélhető érzelmek, legerősebb látomások apró részletek hétköznapi köntösében törnek felszínre: „megterített asztalok alá bújik a szereleméhség (...) Az otthonkás angyalok ökölrel sebhelyezik a fákat”. Az *Elrákosodott ékszerében* a kilátástalanságra utaló képek szikárságukkal hatnak, nem törekednek arra, hogy meghatottságot vagy szánalmat keltsenek. Az idézett

sorok a helyzetjelentés erejével bíró tényképek: „Jefolyónk eldugult, megtelt a vödör. (...) Növényeink elpusztultak a fényhiánytól, / a félhomályban egymásnak esünk.” A *Pórázon sétáltatja ujjait* ciklus hangulatát nem uralja le a feszültség vagy a melankólia. A *Kolóniát* az együttlét harmóniája hatja át. A költő úgy alkot valami

újat, hogy teljes egészében nem rugaszkodik el az idill szokványos képeitől (lásd meghitt együttlét, boldog elszigeteltség), hanem saját költői hangjára formálja azokat: „Mangófából lesz az összes bútorunk. / Az ágyneműnk csíkos, / művirágok minden sarokban (...) főtt tojást reggelizünk, /

három fogást főzök, mire hazaér. / Mellette se sírás, se fájdalom (...) kicsomózzuk egymás cipőjén a fűzöt (...) Lakatlan szigetre hajózzunk (...) Nincs téreőr, anyád, apám, / csak sokasodó önmagunk.” A *Kánikula* elmosza a határt emberi és nem emberi között. A lírai én egy levadászott őz hangján szól. A birtoklásvágy és hatalomgyakorlás példája ez a vers, de a titokzatosságot sem nélkülözi: „Levadászott őz vagyok (...) Naphosszakat tartogatta gégemet, vadvörös / torkába tette, szétmorzsol, újra összerak, / szűnyoghálóba göngyölt testem délibábank / vérizű napnak viszi.” Megtanít az Isten a tisztátalanra. A második ciklus címét Pilinszky *Apokrifjének* átértelmezéseként képzelem el. Isten, aki látja, hogy miként állunk a napon, most a tisztátalanra tanítja a tűző napsugaraktól gyötrődő embert. Szabó Fanni továbbgondolja az *Apokrifben* foglaltakat. Az *Ismétlődő hatalomban* szereplő lomtanítás az elhagyatottsággal hozható összefüggésbe. A szóalkotásra tett kísérletek nemcsak az említett vers, hanem a teljes ciklus szempontjából figyelemreméltók: „hatástalanít lanít lomtanít, / megtanít az Isten a tisztátalanra, / hogy mikor hullámlám

Kovács Újszászy Péter

egymásba vissza”. Az átalakított és újrakomponált szavak új távlatokat nyitnak a szöveginterpretációban: „Tétovázát törött ketté” (*Ninive*).

A kötet címadó verse az utolsó, *Ólomból Dunántúl* ciklusban lelehető föl. A versbeszélő kívülről látja magát, mintha az éji nyugtalanságok a mindennapi elmúlást hoznák el: „Nyitott szemmel alszom. / Felülről látom magam, / szemgolyóm rozsdabarna.” Az alvászavarral járó ziláltságot igazolja a versbe ágyazott nyugtalan lüktetés is: „érzékeim átgurítom a látóhatáron. / Az agyagba simult, sáros testem / barnulni kezd a sugárzástól, / egyé válnak velem a föld színei.” (47.) Az *Ólomból Dunántúl* címe méltán dallamos, a műben ugyanis központi szerepet kapnak a hangok, igaz, ez utóbbiak nem a nyugalom vagy a szépség zászlója alatt vonulnak fel: „Leszakadt mennyezet alatt fekszem, / mellettem lemezek kupacban, / megidézek róluk egy-egy dallamot. / Véresre karmolnak a macskák. / Anyám kutyák ugatása alá énekel / mindent, amit nem hallhatok.” (49.)

Szabó Fanni: *Paraszomnia*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019

vers

színház

Karkó Ádám

Puha

I.
én mennék utánad
ahová lehet lennék ott
ahol volna lehetőség
hogy megjelenjek a
pillanat töredékeként

II.
megyek utánad
lábnyomaid a földön
lapos úton lapos
cipőn járod a világot
követem az illatod

III.
zúg a levegő ahogy
integetnek a virágok
kavicsok gurulnak
utánad előtted szét
merre mész vajon

IV.
típek egy helyben
mint hajótörött
az érdes homokban
arcom égeti a nap
lakatlan vagyok

V.
bús levegő hús
ölelése zár be magába
megyek utánad ha
képeimet még nézegeted
ez vagyok én szeretettel

VI.
állunk ketten isten előtt
kattog az ajtó
zár alatt a gond
kinyitható zárható
puha csókokra gondolok

Új élet

Klimtnek

ablakába sose néztek
éjjelente mint hajlong

hajához ne nyúljak
tenyerem zsírosnak
tűnik a szemében
és ez gusztustalan

aztán csók helyett
a vállamról szedte le a
munka után odaragadt
törmelékdarabokat

kitessékelt súlyos
mozdulataival
góliát voltam
Dávid ellen

hazugsága a földet
tette egyenlővé
a gondolatokat össze-
kötő kódokkal

virágai beszéltek

NEKEM A HUMOR JÖTT BE

– beszélgetés Kozma Attila színész-humoristával –

Kozma Attiláról sokaknak a székely humor jut eszébe. Akár a színházban, akár az önálló produkcióiban, akár a reklámokban látom, akár a különböző lapokban közölt írásait olvasom, szípkázóan szellemes. Ez az ő világa, ezt szeretjük benne.

– A humorérzéked honnan származik?

– Bajom volt fiatalon az önértékeléssel. Nem voltam a legerősebb, legdaliásabb, így nekem is kellett valami különység, amivel más voltam és mégis el tudtam fogadtatni magamat. Állítólag tudtam jópofaságokat mondani vagy vicces megjegyzéseket tenni. Aztán a színjátszó csoportban, tizedikes koromban, már kellett csajozni, ugye, és ezzel tudtam kitűnni, megmutatni, hogy énrám is lehet figyelni. Ez valami szükségletből született, hogy engem is szeressenek, engem is fogadjanak el, rám is figyeljenek. Ezek az alapvető programok működtetik az embert tulajdonképpen, mindenki valamire be van hangolva, és mindenki érvényesülni szeretne valamilyen szinten. Nekem a humor jött be.

– Aztán nemcsak a csajozás sikerült, de családot is alapítottál. A humort mégsem tetted félre, sőt újabban tárcákat is írsz.

KOZMA ATTILA Kovásznán született 1977-ben, 2000-ben végzett a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Szentgyörgyi István tagozatán. 2000–2008 között a Csíki Játékszín színésze, 2008 őszétől szabadúszó. 2002-től tagja az Open Stage humortársulatnak. 2018-tól ismét a Csíki Játékszín színésze. Filmszerepek: *Macerás ügyek* (r. Hajdú Szabolcs, 2000), *Ébrenjárom* (r. Mikluzic Bence, 2001).

hallottam amint távoztam
hazudhattak valamit
virágnyelven

a kapun amin kiléptem
óriási háromszögek
és négyzetek rendetlenül
tébláboltak fönt-lent
aranszínű kerítése van

hátam mögött a kapu
én előtte

a ház ablaka sötét

beültem az autóba
onnan figyeltem ahogyan
lekaszálja minden
virágának fejét

nem beszélnek most

– Az ember egy idő után bevonzza ezeket a szerepeket, ezeket a szerepköröket. Ami motivál ezekben a humoros szerepformálásokban vagy írásokban, az, hogy igyekszem megtalálni azt a hiányt, azt a lelki sérülést, ami valójában nagyon mélyről mozgatja ezeket a figurákat. Valójában a viccek mögött is negatív érzések vannak legtöbbször, amiket próbálsz kijátszani. Az írások is sokszor a keserűségből jönnek, csak nem a megszokott módon fejezed ki a nemtetszetedet, például acsarogva, hanem kicsit felülről nézve a dolgokat...

– Voltál szabadúszó és alkalmazott. Mi a különbség a két létmód között? Miért mentél vissza a kőszínházba?

– Tizenegy évet voltam szabadúszó, de az a vágy, hogy független legyél, szerintem összefügg egy kicsit az életkorral is, amikor úgy érzed, hogy megállíthatatlanul erős vagy. Akkoriban én úgy gondoltam, hogy nekem több jár, mint amit kaptam. Az Open Stage-programot nem is tudtam volna működtetni, ha teljes szerződéssel dolgoztam volna egy színháznál. A Lung László Zsolttal közösen készített magánprodukción valósággal dühögött. Ezt az időszakot megéltük, és nagyon jó volt.

2007 és 2018 között voltam szabadúszó, és sok mindent megéltem. Aztán úgy döntöttem ezelőtt két évvel, hogy inkább visszajövök, mert már az Open Stage sem működött, és nem akartam azt, hogy hányódjak tovább. Az érdekes az volt, hogy amikor visszamentem a színházhoz és szerepeket kaptam, már sokkal jobban kezdtem értékelni a helyzetet, mint

azelőtt. Emellett itthon akartam lenni a gyerekeimmel, részt akartam venni a nevelésükben, ott akartam lenni minden éjszaka, amikor felsírnak. Ennek a döntésnek most nagyon örülök. Mert ha engem márciusban szabadúszóként ért volna utol ez az egész járványos mizéria, akkor egyszerűen felkopott volna az állunk. Nem tudom, egyáltalán mit csinálnak a szabadúszók, valaki segít-e nekik...

– Amikor szabadúszó voltál, milyen nehézségeid voltak?

– Az egyik legnagyobb bánatom mindig is a filmzés lehetőségének hiánya volt az erdélyi placccon. Mert nálunk tulajdonképpen nincs filmgyártás, ami minden más országban a színészek egyik megélhetőségi lehetősége, ugyanakkor kiegészítő munkája. Nem tudsz kiemelkedni, mert nem adnak lehetőségeket sem a budapesti, sem a bukaresti filmgyártásban. Az erdélyi színész ilyen szempontból árva. Sehová nem

tartozunk, és úgy is kezelnek mintket minden tekintetben.

– Térjünk vissza még a humorérzékre! Hogyan lehetne segíteni ezen a humor nélküli világon? A mai ember mindent komolyan vesz, nem tud elvonatkoztatni...

– Szerintem egyrészt a műveletlenség és a butaság miatt alakult ki ez. Másrészt az a baj, hogy a tévé jelenti számukra egyeduralgó módon a művelődést. Az embereknek lassan már minden unalmas, a gondolkodás pedig luxus, amihez kellemtelen érzés társul. Az ingerküszöb egyre magasabb, és most már nem elég finoman szellemeskedni, hanem sokkal brutálisabb eszközökhöz kell nyúlni, hogy egyáltalán észrevegyenek. Hol vagyunk attól, hogy egymásnak csak jó történeteket mondjunk? A gyermekeknek pedig nagyon fontos, hogy mit adunk át. Dönteniük kell tehát, hogy milyen jövőt akarunk.

próza

KIJÁRAT

Puha volt a hótakaró, akár a kalács. Rohantam utána, amikor mellé értem, kihasználva a lendületet, amit testem tehetetlensége adott, isinkáztam egyet. Hógolyóztunk, kiakasztattuk egymást, hemperegtünk a friss hóban. Bámultam a szeméit és azt a rafinált kontúrt, amit aranyceruzával rajzolt köré.

Csontos ujjával hihetetlen erővel szorította a kezemet, csak szorított és szorított, míg végül beestem a szőrmével szegélyezett kapucnija alá, és a fülbevalója felsértette a szemhéjamat.

A szerelvény ugrott egyet, hogy megszabaduljon a testére tapadt hótól, és bevetette magát az alagútba.

Az utolsó kocsis vörös szeméje eszelősen fixírozott engem: igen, én viszem magammal a lányt és a tokás kalauzt! – mondta.

Álmomban betömött kutakban ébredek, valaki a hátam mögött röhöng, úgy röhög, hogy kivezet onnan. Forgok körbe-körbe, guggolva, négykézláb, felállni nem lehet. Kérdem, hol a kijárat. Ott, ott, ott

Kozma Attila

– mondja, de el kell takarnia a száját, úgy röhög. A hátam mögött marad, velem együtt forog, arcát nem látom. Csak tudom, a tokás kalauz az. A vonatra vár, hogy elindíthassa. Az olajtól csatagos, kék-vörös mozdony áttöri a földet, a reflektorok fényében felfelé száll a finom szemcséjű por. Puha és fullasztó, akár a hó. A vagonok ablakából kivilágítanak az élettelen neonok.

Tudom, nincs rajta.

Indul.

Bevetem magam az alagútba.

EZT A VILÁGOT KITALÁLTAM MAGAMNAK

Bálint Tamás

– beszélgetés Turcza László festőművésszel, restaurátorral –

„Nem kell kitaláljam a képeket. Emberek között élünk, és ezek a témák maguktól adódnak. Számomra elég egy tekintet, egy markáns profil másodperctörédknyi mozdulatlanúsága, mi képzőművészek ugyanis intenzív vizuális memóriával rendelkezünk, és az, amit láttunk egyszer, két hét múlva ugyanúgy elő tud jönni” – vallja lapszámunk képanyagának szerzője.

– Minden Turcza Lászlóról szóló ismertetőben kiemelt helyen szerepel, hogy autodidakta módon sajátította el a festészet alapjait. Én is a kezdetekről faggatnám: ki fedezte fel a tehetségét, miként szerette meg a festészetet, hogyan képezte magát?

– A családban már beleszülettem, belenőttem a képzőművészetbe, ugyanis édesapám, Turcza Sándor rajztanár volt, a nagybátyám, Pálffy Árpád pedig keramikus. Ugyanakkor Kiss László festőművész révén (Ausztriában élő egykori tanárom a székelykeresztúri Berde Mózes Unitárius Gimnáziumban) kerültem közelebb a képzőművészethez és kezdett az egyre többet foglalkoztatni. Sikertelen egyetemi felvételik után a saját elképzelésem szerint kezdtem el festeni a „nagyok” mellett. Rengeteg albumot átlapozva, különböző technikákkal próbálkozva képeztem magam, amíg lassan kiforrott, letisztult az elképzelésem.

– Ezek után mi vitt rá egy székelyudvarhelyi a Csíkszeredába költözésre?

Fotó: Turcza Hunor

– Csíkszeredában a '60–70-es években pezsgő művészeti élet alakult ki, Nagy Imre, Márton Árpád, Sövény Elek, Gaál András, Pálffy Árpád alkottak ott, ami vonzotta a fiatal generációt is a városba. Úgy gondoltam, Medgyes és Székelykeresztúr után itt a helyem, itt tudok felkészülni igazán arra, amire szeretnék.

– Ott kik hatottak a művészetére, kikkel indultak a pályán? Hogyan vívták ki, hogy a Stúdió4-ben kiállíthattak, viszonylag szabadon dolgozhattak?

– A fent említett személyek mellett Beczásy Antal szabad-

iskolát alapított, ahol Adorjáni Endre és Dóczy András okítottak, tanítottak. Sajnos az „iskola” nem működhetett egy évnél tovább, mert az akkori rendszer nem volt toleráns ezen a téren. A Stúdió4 ebből az iskolából született, a három másik kollégám is felvételizett a főiskolára, ahol százötven jelentkező volt három helyre. Mi alkottunk, dolgoztunk, tettük a dolgunkat annak érdekében, hogy kiállításokat tudjunk létrehozni, minél több ember számára ismertté váljunk és láthatóvá tegyük alkotásainkat.

Csak természetes fénynél

– Hogyan került a Csíki Székely Múzeumhoz, illetve csöppent a restaurátori állásba? Mi a közös a restaurátorban és a festőben?

– Szabó András egykori múzeumigazgató hívott, csalt az intézményhez, amit nem bántam meg. Fejlesztettem tudásom, sokat tanultam, olvastam, különböző vizsgákat tettem le, amelyek a restauráláshoz szorosan kapcsolódtak. A festészet és restaurálás között vannak rokon vonások, ez utóbbi nagy precizitást, türelmet igényel, de ugyanakkor egy csodálatos mesterség is. A festészet pedig kiemelkedően szép életstílus, szabadságérzetet keltő kapcsolódás, hivatás, hobbi és szakma egyben.

– A fia (Turcza Hunor, szerk. megj.) is művészember: zenész és fotós. A vizualitásra tudatosan nevelte, vagy véletlenül alakult így a dolog? Megbeszéltek a családban egymás alkotásait, hatnak egymásra?

– Hunor fiam örökölte pár tulajdonságomat, én is zenéltem

több hangszeren a középiskolában. Az ecsetvonást nem, de a látásmódot, a szépérzékét, a szépkeltést, zenei „fület” és a kitartó, türelmes gyakorlati munkát ő is próbálja a legmagasabb szintekre feltornáztatni.

– Úgy hírlík, nagy a munkabírása, fegyelmezetten dolgozott mindig. Milyen egy napja, mi a munkamódszere?

– Erre a kérdésre egyszerűen tudok válaszolni: picit tehetség, rengeteg munka, mindennap ecsetvonásokkal telik el a nap, és teszi színesebbé a saját életemet is. Úgy kell elképzelni, hogy a hétvégéket kivéve mindennap festek vagy éppen előkészítek, befejezek egy munkát. Nem nagyon van olyan nap, amikor nem kell ecsetet mossak, és ha ez elő is fordul, akkor annak a Nap az oka, mert el van bújva a felhők mögé. Tudni kell rólam, hogy csak természetes fénynél dolgozom, és ebben csak a kinti fény tud segíteni.

A mindennapi élet ferde történései

– Képein szembetűnők sajátos színkezelése, emberalakjai, néhol szürrealista látomásai, álmiai, mely jellemzőkre rendszeresen fel is hívják a figyelmet recenzensei. Hogyan alakult ki

ez a sajátos, különleges vizuális nyelv? Ugyanígy álmodik alvás közben is? Mi inspirálja? Mi a legkedveltebb technikája?

– Ezt a világot kitaláltam magamnak. Természetesen nem egyik napról a másikra alakult ez, de rengeteg munkával kifejlődött. Talán megálmodom valamiket, de a mindennapi élet és annak akár ferde történései is inspirálnak engem. Ha meglátok valamit, valakit az utcán séta közben, az is befolyásolja a vászonra húzott vonalakat, görbéket, arcképeket, testeket, képződményeket. Többféle technikát kipróbálva és használva, nem neveznék meg legkedveltebbet közülük, mindegyiknek más a hatása, és ettől is lesz színesebb a kész alkotás.

– Saját bevallása szerint inkább fest, mint beszél, de azért a jövőbeni tervekről még szeretném faggatni. Milyen alkotások, témák, kiállítások, tervek foglalkoztatják?

– Kevésbeszédű vagyok, ez igaz. A közeljövőben szeretném egy egyéni kiállítással megörvendeztetni a nagyérdeműt, ha az Isten is megsegít, de erről most még nem tudok részletesen beszélni. Remélem, ugyanolyan figyelemmel fogják érdeklődésüket kifejezni az emberek, mint az előző tárlatokon.

TURCZA LÁSZLÓ 1953-ban született Székelyudvarhelyen, a festészetet autodidakta módon még szülővárosában kezdte tanulni. Átköltözött Csíkszeredába, az 1970-es években az ottani pezsgő képzőművészeti élet részvevője, alakítója volt. A rendszerváltást követően a Csíki Székely Múzeum képzőművészeti gyűjteményének kezelője és restaurátora volt. Elvont, látomásos képei a szürrealizmus és spiritualizmus mezsgyéjén mozognak. 1975 óta szerepel kiállításokon, itthon és külföldön egyaránt. Csíkszeredában él és alkot.

KORHADÉKOK (REGÉNYRÉSZLET)

3.
– Azt hiszem, egy lehetőségünk van – mondta a férfi, elővette revolverét, kibiztosította, és fejével a másik férfi felé biccentett, akinek ugyan csak egy vadászkés állt a rendelkezésére, de elszántan visszabólintott.

– Igen – mondta –, nem mehetünk vissza, és nem bújhatunk el, úgyhogy...

A folytatásban viszont csak tárogott, nem jött ki hang a száján.

Teo Xilophagos azonban ki tudta következtetni, mit mondhatott, abból, hogy a két férfi elindult: elől egy fehér revolveres, mögötte egy sötétbőrű késes. Lassan haladtak a holdfényben, mindegyre összeszereztek, megálltak, füleltek. Aztán amikor egy, a bokorból előrontó oroszlán szélesre tárt pózával, fojtott hangon azt suttozta, hogy „próbáljunk meg áttörni a másik oldalra”, Teo összezavarodott. Röviddel ezután a vásznon megjelent a HANGHIBA fölírat, ami tisztázta a kialakult helyzetet: a késes ember mondatának második fele átvándorolt az oroszlán szájába. Teo hátranézett a kis lőrés felé, ahonnan izzó, majd vastagodó, kásásodó sugárban tört elő a vetítógép fénye, mintha a nézés elég lett volna hozzá, hogy a hibát észrevegye a gépész.

Teo visszafordult. Szétnézett a teremben. Addigi élete nagyjából arról szólt, hogy valaki mindig közbelépett, beszélt helyette, megoldotta a helyzeteket, gondolta, majd ezúttal is valami ilyesmi fog történni. De nem állt föl senki. Ketten aludtak, másik kettő a jobb felső sarokban minimum csókolózott, a teremben rajtuk kívül tartózkodó két további személy meg Teo-féle lehetett, mert azok is fejüket forgatva lesték, megy-e valaki szólni az üzemzavar miatt.

Mivel nem lépett senki, Teo megindult. Megfogta hatalmas, kerek bőröndje fogantyúját, kivonszolta a mozgásszerű rámpán, ugyanott, ahol a film kezdete előtt behurcolkodott. A kijáratnál még sóváran visszapillantott, és meglepetten látta, hogy történt egy s más a filmvásznon, miközben ő kifelé cihelődött: egy döglött oroszlán és egy halott férfi volt most ott.

Míg guruló szekrényével átszelte a kihalt előteret, Teo szemei hozzászórtak a napfényhez. A film trópusi klímájából mérsékelt égvi délelőttbe csöppent: a reggeli eső utáni napfényben csillogtak a sorban álló taxik. A nedves izzás minden szín telítettségét egy-két egységgel feljebb tolta, csakúgy, mint a kontrasztot, és Teo egy pillanatra úgy érezte, ezen a tavaszi reggelen minden sokkal szebb, mint volt, és minden rendbe jön. Megállt néhány másodpercre, lehunyta a szemét, és ahogy sejtette, ez az éber álom rögtön szertefoszlott, a közelmúlt mozdonya húzta emléksor visszarángatta őt a valóság vágányára.

Kilépett a mozi fotocellás ajtaján keresztül a szabadba, anélkül, hogy a leghalványabb sejtése lett volna róla, mi fog történni, mit kellene tennie. Nem volt ötlete, kezében se pisztoly, se kés, csak a hatalmas, néma koffer, amelyben a piskótakő illesztéseibe döccenő kerek ritmusára ugrált néhány alsó, zokni, két nadrág, egy pár házipapucs (minek hozta el? milyen otthonba?) és gyermekkori relikviája, egy színehagyott plüsskrokodil. A kabalaállat négyéves kora óta hűségesen elkísérte magányos egyetemi éveit, rövid és minden mélységet nélkülöző kapcsolatai és működésképtelen házassága idején is. Bizonyos értelemben tehát ez volt legsúlyosabb személyes tárgya. Ennyit hozott össze negyvenkilenc éve alatt. Kevés, de a teljes kilátástalansághoz épp elegendő.

A felesége aznap reggel fél nyolc után öt perccel tette ki a szűrét. Radikális női magazinok járatásával és a megfelelő – elvált, vagyis radikalizálódott – hölgyismerősök kávéztatásával kellőképpen fölkészült a lépésre. A kör bezárult. Teo kívül rekedt, pont úgy, ahogy a mozi fotocellás ajtaja is összezárult. Megfordult, hogy elinduljon a járdaszegély által felkínált két lehetséges irány valamelyikébe. Majdnem átesett egy csövesen, aki időközben a lábához araszolt.

– Adj egy kis apróra valót – mondta fröccsűz hangon, majd csuklott, utána kijavította magát: – Kenyérre valót.

Teót váratlanul érte a támadás. Előbb megrökönyödve nézett a torzonborz hajléktalanra, aztán mély levegőt vett, kifújta, szétnézett. Mérlegelni kezdett. Ha ad, elissza. De ha tényleg kenyérre kér? És ő nem ad, éhen hal? Akkor mi van? Az arra siető járókelők közül egy se tűnt szociálisan érzékenynek, egész pontosan egytől egyig szociálisan érzéketlennek tündek, lehajtott fejjel siettek, gyurakodtak át az úton a túlkoló autók között. Amilyen nyeszlett, valószínű, hogy rövidesen éhen hal. Az ő lelkén nem száradhat ilyesmi. Aztán miközben farzsebe felé nyúlt, elképzelt, hogy nézne ki a lelke egy összezsugorodott, rászáradt hobóval. De már csak az az erőfeszítés, amellyel megpróbálta vizualizálni a saját lelkét (pókháló? száradni kitett lepedő? agyonhasznált plüssállatka?), kifárasztotta és teljesen összezagyvalta a gondolatait, amelyek pedig az imént egy pillanatra mintha tisztulni látszottak volna. Menekülésszerűen egy taxihoz lépett, bekopogott az ablakán, és kért egy fuvar a reptérig.

Miért pont a reptérig? Vaktában meghozott döntés volt, vagy a műszerfalon feszülő „reptéri transzfereket vállalunk” matrica ihlette? Nem tudjuk – a sorsfordító döntésekre a pillanat he-

vében általában nincs észszerű magyarázat.

Azt viszont, ugye, pontosan tudjuk, hánykor rakta ki az aszszony a házból, amelyben egyébként tizenkilenc éve éltek együtt. Öt perccel azelőtt érkezett üzenet a telefonjára egy ismeretlen számról. Ez állt benne:

„Ahogy megbeszéltük, kilenckor az Óratoronynál leszek. Aztán repülünk, innen messze... Kérlek, ne késd.”

Tudjuk, ki küldte: Teo feleségének egy barátnője. Azt is, hogy erre maga a feleség kérte. Azt se juthetjük, hogy Teónak – aki ez idő tájt a fürdőszobában tartózkodott fogmosás céljából –

terv sikerre vitele szempontjából kétségkívül briliáns rögtönzésnek bizonyult. Teo kapkodva bedobálta a fentebb felsorolt holmikát a már említett ládába, és egy másodperccel később a felesége rácsapta az ajtót addigi életére. Karójára pillantott: pontosan 7:35-öt mutatott.

Egy közeli automatából gyorsan kivett minden pénzt, ami a számláján volt: félhavi fizetését. Felesége – aki már házasságuk első fél évében kiudvarolta, hogy közös legyen a bankszámla – alig egy perccel késte le a tranzakciót. A telefonja otthon maradt, nem mehetett vissza érte. Eszébe jutott, hogy utcai telefon-

néhány korai unatkozó nyugdíjas és iskolából lógó diák lézengett, mivel csodálkozva néztek rá a kofferje miatt, odacipekedett az egyik ablakhoz, és vett egy jegyet valamelyik matinéra, meg se nézte a film címét. Mint láttuk azonban, az ő pusztá jelenléte is elegendő volt ahhoz, hogy egy olyan bagatell dolog, mint amilyen egy mozifilm zökkenőmentes levetítése, meghiúsuljon.

A vágyálmok szorult helyzetben szívják magukat igazán kövérre, és mivel Teo régóta játszadozott a gondolattal, hogy egyszer majd el fog tűnni, a levegőben, nyomtalanul, ez is inspirálhatta az útirányválasztását.

minderről fogalma sem lehetett. Telefonja az előszobaszekrényen volt, a felesége nézte meg az üzenetet, „gondoltam, valami sürgős munkahelyi dolog, de nem, nem az”. Teo bárhogy is próbált tagadni, hogy az üzenet nem az, aminek látszik, erre esélye sem volt. Ha lett is volna némi halvány remény, hogy kimagarázhatja magát abból, amit el se követett, ez szertefoszlott abban a pillanatban, amikor a felesége a fém cipőkanál élével akkorát ütött a saját fejére, hogy nyomban eleredt a vére. „Takarodj, vagy hívom a rendőrséget!”

Azt sem tudjuk, minek volt szükség a telefonos huncutságra, elég lett volna bőven a cipőkanalas jelenet is. Vagy fordítva. A nő önmaga ellen intézett támadása spontán ötlet lehetett. Nem volt előre bekalkulálva, de az adott

ról fölhívja a tanszéket, de aztán az is beugrott neki, hogy aznap nincs órája. Péntek volt, tehát három nap állt rendelkezésére eldönteni, mihez kezdjen.

Háromnegyed kilenckor a színes épülettel körbevett macskaköves téren álló Óratoronyhoz ment, ahol egészen negyed tízig szobrozott, hátha mégsem véletlenül érkezett az az üzenet. De egy szórólapon kívül senki rá sem hederített. Eleredt az eső. Bemenedült a közeli árkádsor alá, ahol egy darabig nézegette a kirakatokat. Ám egy idő után ráeszmélt, hogy már rég nem a kínálatot mustrálgatja, hanem saját tükröződésének áttetsző, nemlétebe fakuló torzképét nézi, ezért belépett az üzletsoron nyíló egyik fotocellás ajtón, és egy moziban találta magát. Az előtérben, a pénztárak előtt csak

Egy olcsó repülőjegyre talán futja a pénzéből, kalkulált, az úti cél pedig nem fontos. Soha nem érezte magát még annyira messze a létezése értelmének megfigyélésétől. De még messzebb akart lenni, mert öntudatlanul is távol kívánta helyezni magát mindentől, ami őt és szerencsétlen életét addig meghatározta. A taxi hátsó ülésén ülve azt tette, amihez kisgyerek kora óta leginkább értett, valahányszor sérelem érte: elpityeredte magát. Zsebkezdőért nyúlt, de azt nem talált a zsebében, csak szórólapokat, amiket még a téren szedett össze. Akciós, oda-vissza repjegyekről szóltak Unde szigetére. „ADJON A BOLDOGSÁGNAK EGY ESÉLYT” – állt a brosrúkon. Az ár nem volt borsos. Volt nála annyi. És összeállt a kép.

Teo könnyei elapadtak.

Dimény H. Árpád egy SZG-sorból kinövő vers története

egy napon elhatároztam felkértek
hogy írjak verset ajándékba önnek emlékére a
kinek neve irodalmiköztudatunkban mindenekelőtt
költészetméged pedig magasrendű európai rangú költészetfogalmához tapad-költőnek
ha nincs ez a felkérés talán gondolni sem merek arra
hogy én is átnyújtsam versebe szedjem
hódotatomat tiszteletemet

aztán megtorpantam
sem kutyabőr amire írhatnám
se hétszilvafára lógatott nemesek vére nem pezseg ereimben
hogy én megírhassem a
legjobb legtalálhatóbb legszebb legmértőbb verset
uram segíts kiáltottam volna de inkább
kötetek sorát poroltam le
mégsem találtam
AZT
amelyiket kerestem
a kedvencemet
Kilátótorony és környéke (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977)
Párbaj avagy a huszonharmadik hóhullás (Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár
-Napoca, 1979) csak ez a kettő került elő
A vendégszerető avagy Szindbád Marienbadban – Sz. G. utolsó verseskötete
azt vajon kinek adtam oda?

elindultam hát megfelelő könyvet-verset keresni
végül – *fel ne tedd magadban azt a kérdést*
hogy miért – Radnótit kezdtem el olvasgatni
jobban mondva egy tanulmányt *Egy Radnóti-vers motívumrendszere*
Gondolatok az Erőltetett menet-ről
dr. Lisztóczy László Laci bácsi írta *Álmok a romokon*
(Kráter Műhely Egyesület, 2015) esszé- és tanulmánykötetében
ott olvastam nem először de most teljes átéléssel
hogy a szerbiai Bor nevű bányaváros közelében
Láger Heidenauban végzett nehéz földmunkát
súlytalansági állapotban hónapokon át Radnóti
és hogy a foglyok a front közeledése miatt
augusztus 29-én indultak erőltetett menetben a bori központi láger felé
mintegy 25 kilométert tettek meg
18 nap 432 óra 1.555.200.000 milliszekundum eltelte után
újabb menetkészültségre kaptak parancsot
a gyalogmenet első szakaszában 140 kilométeres út állt előttük
a költő a korábbi fásztó menetelés élményéből
az újabb meneteléstől való szorongó félelem lelkiállapotában
alkotta a harcaiban elbukó és mégis tovább küzdő
örök emberi sorsról szóló versét
ÁM nekem a kedvenc részem
a hús veranda a zümmögő méh a hűlő szilvalekvár
a nyárvégi csönd az árnyas kert és a ringó gyümölcs varázsa
a lomb között gyümölcsök ringnak meztelen
és Fanni vár szókén a rőt sövény előtt
s árnyékot ír lassan a lassú délelőtt –
ez a három sor
JELEN és nem múlt időben
furcsa asszociáció
a tordai-hasadéki malom környékére repített
a középkötött és közömbös kémhatású talaj
azóta gyengén lúgos lett olyan 6,2–7,8-as kémhatású
így már a kékvirágú lucerna (*Medicago sativa*) is megtermett
az encián és a hegyi rózsza mellett
nem a komlóval vetekedik
ráadásul nem szívlevelű
de fontos takarmánynövény
ráadásul pillangóvirágú
apró lila virágokból álló fürtvirágzata van
minden bizonnyal be tud nőni egy autóreplő roncsot
ha akar vagy egy űrhajót is és
felelröppenhet a Nemzetközi Űrállomásra

hello, itt van Scott Kelly asztronauta?
az ikertestvére aggódik, nem tudja
hogy mit csinál itt már 340 napja
él és dolgozik de a szegény édesapja
neki borzasztóan sok ez az idő
340 nap vagy 8160 óra neki nem dicső
neki ez 29.376.000.000 milliszekundum

neki idegösszeomlás s punktum!
nem büszkeség hogy a fia az első amerikai
aki valaha is ennyi időt az űrben töltött – neki
ennyi nap óra perc és milliszekundum
amit nélküle töltött
ó ezer pokol és ördög

hiába hogy ott van Mark aki továbbra is a Földön élt
de két műszakban dolgozik ráadásul a kijárási tilalom
alig tudott alkalmat találni hogy meglátogassa
az idős apa aggódik a feleségét már rég elvesztette
nem akarja a fiát is mert tudja
amit már amúgy is sejtett a tudomány
és az ikrek tanulmányozása során be is bizonyosodott
hogy az űrben az immunrendszer károsodik
az izom- és csonttömeg csökken romlik a látás
gyengülnek lassulnak a kognitív képességek
a szabad gyökök mértéktelenül felhalmozódnak a sejtekben
a DNS károsodik mitokondriális diszfunkció alakul ki
hátrányosan változik a bél mikrobiom
azaz nem hiszem hogy közel állnánk ahhoz
hogy képzetlen civileket küldjünk az űrbe hosszú időre
DE HÁT

...
de hát
úgy halnak e korban a költők
csak ránk omlik az ég nem jelzi halom porainkat
lám Radnóti is
csonttá bőrré és fájdalommal lesoványodva
kiszáll az űrhajóból gyorsan
vizsgáljuk vizsgálják meg kutatók hogy
mi történik az emberi testtel
ha huzamosabb ideig a súlytalanság állapotában dolgozik
mi történik a testtel ha napokig menetel
mi történik ha úthenger hajt végig a lucernáson
az űrhajós-költőt 21 társával együtt ~~kocsira~~ tették-űrkomppal vontatják be
hogy egy győri kórházban helyezték el
a koronavírusos betegektől zsúfolásig megtelt kórházakban nem maradhattak
mert a kocsisok a pilóták haza akartak sietni
a katonáknak jelentkezniük kell alakulatuknál
nehogy szökevényeknek tekintsék őket
gyors munka tiszta munka
„önként, kéjjel, nem parancsra”
és akkor szemét eltakarva
zokogni kezdett, s vágóját abbahagyta
a mennynek minden óra, gyorsfutára.

az én szemem pedig megakadt egy címszalagban
(még mindig tegnap van)
MAGYARORSZÁG AZ EGÉSZ VILÁGOT LEKÖRÖZI
ha 16 ezer lélegeztetőgéppel kalkulálunk
akkor uraim mi jól állunk
163 felett lesz a 100 ezer lakosra jutó arányszám
és a váci Celitron is hozza tálcán
a világ egyik legjobb gépét a párdúc ötöt
jövök lököd köpök töröd ölök

lélegeztetőgép zúgta ezredévi óda
minden élet kő egy épületben
minden élet hang egy tenger által mormolt dalban
sorsokból szőtt óriási szőnyeg
Isten-szötte óriási dallam
egyre halkuló dallam

a csendet kihasználva
még egyszer kérdem
A vendégszerető avagy Szindbád Marienbadban – Sz. G. utolsó verseskötete
kinél van? vajon kinek adtam oda?
mert lám e nagy ~~bajban~~ gyászban
majdnem ~~verstelen~~ szóvalan maradtam
és milyen jó Laci bácsi hogy
a bori notesz versei ~~megmaradtak~~ (szóismétlés kerülendő)
(helyette hatásszünet) rejtett állítmány
elrejtette Radnóti viharkabátjának zsebében
és akkor az az egy SZG-sor
amelyből kinőtt e vers úgy szól
a szerelemnek sincs viharkabátja

vers

Eszteró István

AHOVA KÍSÉRTETEK

SZŐCS GÉZA ~ NEVÉRE

Ahova kísértetek,
kísértetek verskísértetek,
megírtak és meg nem írtak rázzák
a kupákat, a serleget, a vázát
egymás ellen, mellett, összevissza,
szerzőjére nem emlékszik vissza
verssor, hacsak egy-egy rím nem,
hogy a neme női avagy hímnem,
szabadvers vagy alkaioszi strófa
támad fel verssírjából egy szóra,
amolyan ad hoc versdemokráciák,
vers választ címet, múzsát, Tháliát,
egymásnak feszül ellenzék és kormány
mesterkedése a mesterei ormán,

Ó, ITT SINCSEN NYUGALOM, BÉKE
ELÉG AZ ÖNBECSÜLÉSRE,

jambus könyököl, trocheus lábszára
hágná fel egyszerre világszép mázsára,
mint a „RENDES FELTÁMADÁS”-ban,
lángolnak a csontok, amíg számadás van...

MÉG EGYSZER azt a játékautóbust. Azt a
felpattogzó piros festéket rajta. Azt a kék
gyermekszoknyát. Azt a szobát, azt a fehér ajtót.
Egy délutánt, bármelyik délutánt.

A Vörös Lótusz-tengeren vörös
lótuszvirágok beszélő bimbója
bársonyos nyelvével szimultán szólna
kezdetről, végről suttogó, örökös

áramlásban, mint ősnyelv igéje
teremthet virágból világot, varázsol
tengert, viruló életet halálból
valami elemi összhangot ígérve.

F E H É R M A D Á R

voltál, sötét láthatáron hieroglif madarak
röpte,

hófehér célpont, akire lőttek, vadásztak
zombik, degenerált denevérek,
janicsárok tépik
a Délután utca futóroszáit,
a szívet,

nyelvet,
nemet,
lelkiismeretet

cserélt Jelen utca janicsárjai,
a félhold - félők,
Trianon-ünneplők, trikolóros temető-
megszállók, szavazathajhászó
parlamenterek,

feliratmázoló, egyetemfoglalók,
gyermeket,
nőket

erő-
szakolók,

akik felgyújtják a templomokat,
lefejezik Párizst,
jönnek évszakoktól független

mocsáron, jégén, föld alatt,
és konyhakésre hányják
a szenilis Európát,

Városunkat mórok lakták,
mórok, koptok, kurdok, baszkok.
Nyelvünkre is kesztyűt húztak,
és az álarcukra maszkot.

téged máris papírszeletelével
darabolna fel az

IDEOLOGIÁVÁ JANICSÁROSULT FUTÓKOR,

nem tudja, honnan sejtene,
hogy aki erkélyén
énekes ragadozómadarakat tenyésztett ki,
sasokat, sólymokat, héjakat,
annak dobhártyáját
dögkeselyűk dala dülja életfogytiglan...

Mi pedig kinn a holnap hullt havon –
köröttünk pipacsok ütik át fejük:
a lentiek
figyelnek minket pipacs-periszkópon

Kinek nincsen portás háza,
elhamvasztja ország láza,
poéta és államtitkár
Parnasszusról ingázik már,
ez az egyetlen poszt, státus
melyben nem lehet hiátus,
csörgő patak, múzsák kerttel,
hol az időtlenség versel,
erre figyel moccanatlan
minden, mi a hó alatt van.

– HÁNYSZOR ÍRTAM ÉN UTOLSÓ VERSET –

de tudok-e még verset írni –
színét fonákján, fonákját színével,
hová tűnhettek Gilgames méhei
kosárkáikban a szavak ízével,

ennek a tavasznak helyettem ki örül,
lombkoszorúzott mennyek
alatt latolgatja-e tücsök hangja,
hogy maradjak-e, menjek?

Az utolsó verset a legelső írja
a lányról, akinek szóke haja
idő előtt keveredett földdel,

kint szóke láng forog s ragyog,

feltámadunk az örökzölddel,
ahányszor kihunyna ige,
madárcsontú vázain
felpiroslik a vörös sárkány
az űr sötét vizein.

AL-LEGÓRIÁS KÖLTŐ

!
leg-léghajóra szállva
karján vademberöltő
foga közt másvirága
nyelvén ruszti bornak
énekei forrnak
jatangánom félholdam
fehér madár én voltam
soha ne szabadkozz

LÉGY TISZTA ÖNMAGADHOZ

Karácsonykor is szólítgasson zsoltár,
ha önmagadtól messze barangoltál,
mikor a pólyaként kibomló Tejút
elvékonyodva a végére jut
kérdezni csillagon születő percet,
zizzenő hópelyhek mondak-e verset,
bólint-e ág tehertől viselősen,
vagy nem marad egyetlen ismerős sem,

úgy veszi lenge leplet el havatlan
a holt versek szobra felavatatlan...

– Mi lett volna a következő verskönyved címe, ha
lett volna következő versköteted?

– AHOVA KÍSÉRTETEK

– Ahova kísértetek engem? Vagy ahova kísértetek
járnak?

– Igen.

– Mi igen?

(Részlet Orbán János Dénes interjújából)

*Szőcs Géza: hieroglifírással

** a dőlt betűs sorok, szavak átvételek Sz. G.-tól

ARATÓK

Szilágyi-Nagy Ildikó

Béla a szombati munkájából késő este érkezett meg Anihoz.

– Ilyen sokáig elhúzódott? – tapogatózott Ani, de nem gyanakvóan, hiszen építkezni sötétedés után, lámpafényben is lehet, még akkor is, ha még be sincs kötve az áram. Minden mesterembernek van erre a célra hosszú hosszabbítója és egy-két jó lámpája, Bélának is. Hogy ilyenkor nagyobb a hibázás lehetősége, az egyenlőképpen tulajdonítható a gyér fénynek, és az estére kimerült munkaerő figyelmetlenségének, ahogyan erről Ani fürdőszobája is tanúskodik, ahová Béla a hibás csempéket is feltette, és kijavítani már sem idő, sem csempe nem maradt. Így Ani vadonatúj házában a fehér fürdőszobát és konyhát fekete pöttyök és terrakotta színű vonalak és repedések díszítették. Lehetett volna a hibák véletlenszerű elhelyezését követve csempematricát fölragasztani, de Ani úgy döntött, hogy még inkább elnézi a gyári hibákat, minthogy a csempematricák ízlésterrorijának vesse alá magát.

– Igen. Ottfoglak marhalábszár pörköltre – mentegőztött Béla.

– Hol?

– Hát azok a városi fiatalok, a fehérváriak.

– Nem is mondta, hogy bemegy a városba! Akkor jó lett volna, ha hoz kecsketejet – mondta csalódottan Ani, aki az igazi, teljes, zsíros tejet szerette, de falun már nem lehetett szerezni, mert a falusiak inkább megvették az olcsó, dobozos tejet a Teszkóban, a madaras Teszkóban vagy a Mikó boltban, mert az UHT, és nincs vele a kínlás, hogy forralni kell fogyasztás előtt. Így a kecsketartók vagy felszámolták állományukat, vagy bevitték a városba a termékeiket, mert a városiak meg igazi tejet akartak inni, és nem „a dobozos szarokat”, ahogy Ani nevezte, méltatlanul, az ultrahomogénezett, pasztörözött tejet. Aztán meg a falusiak rájöttek, hogy a városiak, akik igazi tejet akartak a városi piacon, kiköltöztek falura. Akkor nekik még drágábban adták a tejet, mondván, háznál van, nem kell nekik bemenni érte a városba, ahonnan épp eljöttek, és nem visszazaladgálni akarnak azért, hogy a termelői piacon a szomszédjuk termékét vásárolják meg. Anit sokáig bosszantotta ez az összevisszaság, meg az, hogy amíg voltak kecskéi, addig a hatvankét forintos előállítási árért tejből-sajtban fürödhetett a saját, biztosan jó minőségű kecsketejében, míg ugyanezt már csak hatnyolcszáz forint per literért tehethe meg, és még az is lehet, hogy a gazda napi szinten neostomosannal spricceli a kecskéjét, amit Ani elhűlve látott egyszer saját szemével, ráadásul minden fejéskor. És nagy az esély, hogy a kecskék géppel vannak fejve, ami meg a csíraszámot emeli nagyon, a kecskék életminőségét viszont csökkenti. De hát hol találni már olyan alkalmazottat, aki kézzel reggel-este végigfej húsz-ötven kecskét? A kecskékről, kecsketejről, meg hogy miért nincs a kecsketej a helyén, szülő eszmefuttatás másodpercek töredéke alatt lángolt föl és táplálta Ani csalódottságát, amiért Béla a fehérvári piacról nem hozott neki csőri kecsketejet.

– Nem a városban voltam. Csak Pákozdig mentem. Ott kellett egy kőkerítést befejeztem, amit valaki jó öt éve otthagyt. Kedvesek voltak ezek a fiatalok, meg furcsák.

– Ki nem furcsa manapság?

– Nem rosszból értem. Hanem aratóbált tartanak, mondták reggel, amikor odaértem, de én csak dolgozzak nyugodtan. Gondoltam, hogy akkor befejezem, mire a bál kezdődik, de már el is kezdtek. Reggel nyolckor, nekem meg ment a betonkeverő. Azt mondták, hogy azért, hogy még ne legyen olyan meleg. Végül is szabadnap, akkor táncolnak, amikor akarnak. De aztán egyáltalán nem táncoltak. Hanem volt ott egy kis darab föld, ami-ben a gaz között nőtt egy kis búza. Azt próbálták learatni.

– Csak úgy kinőtt a búza a gyom között? Biztos előző évben búza volt ott, és elszóródott.

– Nem, babácska, hanem ők vetették oda az őszen. Úgy százötven négyzetméter volt a búzamező, kétharmada viszont gaz. De azt tudták, hogy az őszen vetett búzát sarlóval, a tavaszt kaszával kell vágni, mert mindent fölforgattak, hogy megtalálják a sarlót. Előkelő, nagy ablakos, lapostetős, olyan modern családi ház, két melléképülettel, ami garázs lett volna mind a kettő. De nem lehetett beállni, mert a tulaj más holmikát tartott benne. A sarlót, többek között, legalábbis ők azt hitték. Átforgatták a két sufnit, de nem lett meg a szerszám.

Akkor a házigazda előhozott egy kaszát. Szép, új kasza volt, de a nyaka derékszögben állt. Nem ment nekik vele. Én meg megsajnáltam őket, aztán mondom, hogy be kéne állítani hegyesszögbe, de az még nem is a legfontosabb, hanem ki kell kalapálni. Jól elbeszélgettünk, aztán kikalapáltam nekik. Utána meg nem tudták megfenni. Rossz volt nézni. Mert, ha rosszul fenik a kaszát, akkor el lehet rontani teljesen. Aztán hol tesznek szert egy jó kaszára szombaton, meg kaszanyélre? – mondta Béla, majd büszke felhanggal összegezte mondandóját – Megfentem nekik.

Ani sejtette, hogy ez nem volt rövid műsor, mert az ő kaszáját is Béla fente, amit nem is bánt, mert nehéz volt a kaszához embert fogni, aki még meg is tudja fenni. Amikor meg a kaszát vissza kellett adni, mert az albérlethez tartozott, akkor Bélától kaszát kért születésnapjára, és Béla kikalapálta, és meg is fente, közben a fenőkövel figurázott, csukott szemmel, hogy már Aninak fáj a gondolat, hogy mi van, ha a keze beleszalad a kasza pengeéles élébe, jaj, de fájna! De Béla sikeresen előadta a szenzációs műsorrá vált mindennapi műveletet, aztán a kaszakövet a tokjába helyezte, és Anira bízta: „Ezt jó helyre tegye el, kicsi babám!”

– Nem könnyű fenni. Én sem tudok – mondta Ani.

– Gyerekkorban kell megtanulni. Engem a nagymám tanított.

– Igen, akkor még bátor az ember. Aztán le tudták kaszálni?

– Kaszálni úgy-ahogy tudtak, előtte megnézték valami videókat, arról tanulták. De rendet vágni nem sikerült, a lekaszált búza összekeveredett a gazzal, meg a szél is feltámadt, így a kalászkok az udvaron keveregtek, ahogy a szél fölkapta őket. Ezt egyesével összeszedgettük.

– Maga minek folyt bele, miért nem a falat rakta?

– Érdekel, kicsi babám, hogy ebből mi fog kisülni. A végén lett is egy kenyér, de megdolgoztak érte. Látták, a kasza nem válik be, így kézzel tépték a búzát. Aztán kicsépelezték. Egyikük a garázsban egy felfordított bicikli küllő közé dugta a kalászkokat. Ki is pörögtek a búzasze-

mek, de a biciklikerek szétszórta őket a garázs padlóján. Összesöpörték. Utána ventilátorral kiszeelelték. Aztán egy kis malmon megörölték.

– Nekem is van malmom. Csak benneragadt valami, és félek, hogy leég a motor.

– Ez kézi volt, tekerős. Valahonnan külföldről rendeltek. Megmérték a lisztet, hogy a termésátlagot kiszámolják és följegyezzék. Kiderült, évek óta tartanak aratóbált.

– Na, és jó volt?

– Harmincegy deka lisztet nyertek, öt kiló búzát vetettek el az őszen.

– Hm, ez nem túl jó – sajnálkozott Ani őszintén.

– Ők is le voltak törve egy kicsit. Aztán volt ott egy szép, magas asszony, hosszú combjai voltak, meg természetes szőke haja, ő felvidította őket. Olyan szép babaarca volt, hogy alig mertem ránézni. Meggyúrta a lisztet kenyérnek, kisütötték.

– Megkóstolta?

– Először nem akartam elfogadni, gondoltam, ezek mennyit dolgoztak ezért a harminc deka lisztért, hadd egyék meg a munkájuk gyümölcsét. De aztán ettem egy darabot. Jó ize volt, de a garázspadlóról a homok benne maradt, az sercegett a fogam alatt. De a kemencében jó, ropogós kérge lett.

– Volt kemencéjük?

– Még én raktam nekik pár éve, amikor elkezdték az építkezést. Jó kis kemence lett. Csak nem volt időm befejezni, aztán másvalakit hívtak hozzá. Nem értem, miért ilyen türelmetlenek! Egész addig kemence nélkül éltek a városban, aztán hirtelen azonnal kell nekik az a kemence! Most lett készen a nyáron.

– Vacsorázik? – kapott észbe Ani, amikor már nem kötötte le a történet fonala.

– Nem, köszönöm, ettem náluk pörköltet.

– Ja, tényleg, mondta. Jó volt?

– Oda lett égetve a hagyma meg a paprika, de illett a sercegő kenyérhez – összegezte Béla, majd hozzátette – Hanem ha volna egy kis csoki, vagy túrósprite dióval, azt elfogadnám.

törökországi levelek

György Attila

TIMUR KAPITÁNY LEVELEI TEKIRDAĢBÓL,
NEVEZETT RODOSTÓBÓL (III.)KILENCEDIK LEVÉL, ÚTILAPI.
KEDVES, SZERELMETES RÓZSI NÉNÉM!

Az van, hogy a miaúnap a szultántól levelet kaptam, s amennyire a cirkálmányból kiderült, azt hiszem, nekem itt kifelé áll a szekerem rúdja, vagy a farkam iránya, vagy akármi.

Törökül ugyan továbbra sem tudok, de Hádzsi macskával és Szula effendivel megpróbáltuk megfejteni, meglehetősen udvarias levélnek tűnik, csupán kétszer szerepel benne a „rühös”, meg „gírhes”, meg „kóbor” szó, és csupán egyetleneszer a „qrva”, itt nem tudom, mire gondolhatott, de macskaösztoeim azt sugallják, ez nem egy dicséretes név.

Azért küldött mellé még egy fél hor-dó marinírozott szárdíniát, az is jó lesz egy ideig.

Vizont. Meghívót kaptam a minap a szaúdi sejtől, állítólag ott jó dolga van a magamfajta ügyes, okos, becsületes, szép macskáknak, pláne, ha nem perzsa, szóval felajánlották az ottani szám-üzetés baklavás heringjét.

Ezzel csak egy baj van, hogy ott kötelező lenne burkában, avagy csadorban járnom, s ezt azért mégsem tehetem meg, ezzel a névvel. A cirnos fene sem tudja, honnan szereztek tudomást arról, hogy tulajdonképpen leány lennék, de engem olyan régóta miskároltak, már én sem tudom, kivel, mikor, hogyan, hova.

Attól tartok, van valamiféle besűgóm otthonról, Rózsai néném, ha kiderül, Te vagy az, már csak azért is hazamegyek, hogy szétkarmolhassam azt a szeretett és rendkívül randa po-fázmányodat.

Most itt eszem a szárdíniát, nézem a szultán kalligráfias levelét, s erősen gondolkodom a jövődön, de addig is, amíg sokat gondolkodnék, inkább egyet alszok előtte.

Köszönt Téged, s nagy dorombolással szeret a messzi távolból Timur.

(P.S.: a Szultán levelében volt még egy kedves ajándék, egy zsinór, selyemből. Ugye, milyen szép, hogy azért mégis csak megbecsülnek?)

TIZEDIK LEVÉL, ÚTILAPI.
KEDVES VÉREIM, RAJONGÓIM, KITARTÓ HÍVEIM!

Ismét levelet kaptam Rózsai, imádott macskanénemtől.

„Rózsamacska levele szeretett hűgának, Timurnak, a messzi Anatóliába.

Timurrrrr, első pár soraimban is tudatom, én itt nagyon jól elvagyok, amelynek hasonló párrrrját kívánom Neked is, de egyelőre jobb, ha ott maradsz, s megnyomod a valagadot, mert a szolgálk, izé, gazdánk csak tizedikén kap fizetést, s erősen kevés már a whiszkasz.

Azért sokat gondolok rád, az esti vernyákolásodra, s azt is tudatom veled, most itt békőszöntött az ősz, az egerek elbújtak, itt fagyhalál van és agyhalál,

szóval maradj ott, ahol vagy, jobb lesz ott Neked.

A közelbe, még kimondani is borzalmas, egy kutyafajta költözött, szóval, itt a mindennapokért is meg kell küzdeni, de hát csak ilyen vérzivataros idöket élünk.

Én már alig bírom ezt a pamlagot, kénytelen vagyok egész nap a szűnyogháló kaparászni, meg a szekrényt, s ilyenkor szolgálk, izé, gazdánk még meg is hajít a papucsával.

Tehát te csak ne panaszkodj, örvendj, hogy lyuk van a hátsó feleden, becsüld meg sorsodat, jönni fog majd egy jó ember, s jól eljárszadodik veled amaz selymes zsinórral.

Én közben itthon sírva eszem a fűrjeket, mert szomorú a macska sorsa, itt csak porlunk, s minden, jön ez a vírusssssss, azt is kezdték ránk fogni, holott mi immunisak vagyunk rá, szörnyű ez a vádaskodás...

Jaj, ha még egyszer jól megtépázhatnám azt a sunyi fejedet...

Újabban azt is mondták, nekünk, macskáknak is csak maszkban szabad kijárni, mi vagyok én, Zorró, vagyt helylokitty?!

Ki sem megyek többet. Eddig sem voltam, bezzeg te eltekeregtél, világot láttál, na, majd elmeséled egy macskagyökér mellett, ha egyszer hazatérsz.

Most mennem kell, mert a Nagyaszszonyunk éppen tálalt.

Köszöntelek, és szeretettel harapdállak:

Rózsai nénéd.

(Kelt Csíxeredában, a Nap az égen, a Hold az unitárius kalendáriumban)!”

TIZENEGYEDIK LEVÉL, ÚTILAPI.
KEDVES RÓZSAI NÉNÉM!

Kezdem azt hinni, a szultán barátsága az én irányomban már nem is annyira őszinte.

Például, amióta megkaptam azt a szép, bojtos végű selyemzsinór ajándékát, azóta minden hajnalban jön egy nagy lapátkezü szerecsény, és minden áron fel akarja ékesíteni vele a nyakamot, de én szerény vagyok, az ilyen megtiszteltetés sok nekem, száműzöttnek, ilyenkor elbújok a komód alá.

Valami azt súgja, nekem innen is el kell mennem.

Egyelőre haza még nem mehetek, halpénzem sincs reá, az emírek nem választanak leveleimre, egyedül Libanonból kaptam egy állásajánlatot.

Tudod, Rózsai néném, Libanon az a hely, ahol cédrusok vannak, kicsit a fenyőkre emlékeztetnek, kár, hogy ma már csak egy van belőle, s az is csak a zászlójukon, de ott legalább a macskák fele keresztény még, inshallah.

Hát, kicsire nem adunk, egyszer egy Csontvárrrrrry nevű rokonunk meg is festette azt a cédrust, pont úgy tépázza a szél, mint engem ez a keserves száműzetés.

Ha odamegyek, akkor bizonyos Bejrrrrrrút nevezetű városának kikötőjében kellene élnem, ahol egy amóniuuuum-nitrrrrát nevezetű raktárt kellene őriznem, főként az ottani Macskák Ottani Szövetségének Állami D... izé, nem jut eszembe (de a rövidítése Mossad), megbizásából, továbbá a Hős, Erős, Zord, Bátor, Oroszlán, Lángoló Lelkű Angyali Hősök ellen (röviden: Hezbollah).

Hát, nem is tudom.

Az a cédrus azért erősen vonz, jó lenne felmászni rá, hátha onnan még egyszer megláthatom a Hargitát, mert a föld ugye, lapos, és ez elég magosan van.

Most muszáj letennem levelem, mert hallom, már jön a szerecsényem, s megint ki akar tüntetni azzal a hülye bojtos selyemzsinórral.

Szerető híved, Timur, hajdani kapitány, bej, alig effendi.

vers

Király Farkas

Montana Fall

szürke az ég, inkább a friss avart nézegetem. megindul fejem fölött egy zizegés, levél hull bizonytalanul, lassan, mintha emelkedni kívánna, szikrát vet, amikor ágakat érint, acélból lehet, a legnemesebből, surrog a levegőben, hulltában arcomhoz ér. megsebesít, vérem serken, szememből vörös cseppek hullanak markomba. erőt veszek magamon, a szürke égre nézek, hátha üzenet érkezik, de csak a felhők lakóinak bánata szítal szüntelen. vonat robotog át magányomon, vészjóslóan füttyent, szilánkokra zúzza nehezen kimunkált nyugalmam. tenyeremben eszeveszetten dobog hiányod, szét akarom tépni az univerzumot, szálanként újra fonnék minden történetet, átterveznék egykori utazásokat. szép a falevelek halála, gyönyörű látni színpompás pusztulásukat, gombákat táplálnak majd vagy a föld férgeit, szívhez szóló és megrendítő, olyan, mint amikor megölelném az árnyékom, ha téged nem tudlak. olyankor körbe zsonganak illatok, elkényeztetnek ízek, megtalálom pihéid a párnán, rád lelek a szemremegős álomban. a vágy vörös könnyei hullanak markomba.

Arizona Dream

szemedbe nézek, és máris álmodozom, hogyan bűjtünk össze egy nem létezőt fiatalságban úgy, ahogyan senki más nem volt képes, hogyan táncoltalak ki száz vagy ezer férfi kéjszóvárságából, hogy mentettél ki száz vagy ezer nő ölbevonásából. combunkkal belépve kigyóként vonagolva örültünk egymásnak, nem tartottunk távolságot mellkasunk, arcunk, ajkunk között. *this is a film about a man and a fish.*¹ hogy melyikünk volt az ember és melyikünk a hal, hát, *this is a film about dramatic relationship between man and fish.*² most mindketten emberek vagyunk és mindketten halak, téridőt és alakot váltottunk, hol van már az, ami úgy volt, hogy nincs. én megtanultam a gombák természetét, te fűszerek varázslója lettél, bájitalokat és mérgeket keverni tudnánk. megnéztem a holdat, pompásan tele van. a mellette lévő fényes csillaggal együtt nem tudtam megörökíteni – vagy-vagy. a fókusz, tudod. de nekem minden kell, és a minden te vagy. körbevesznek mások gondolatai. ám a hal... *the fish doesn't think because the fish knows everything.*³ legyünk halak, és mindenki legyen más. nézz a szemembe. a szemembe nézz. a szemembe. nézz.

¹ Ez a film egy emberről meg egy halról szól.

² Ez a film az ember és a hal drámai kapcsolatáról szól.

³ A hal nem gondolkodik, mert a hal mindent tud.

vers

Balázs K. Attila

[Csak áll a rázúduló]

Csak áll a rázúduló fényben,
alulról lassan körbe-
gyűrűzi a gyom: ő mindig
a harmadik személy, el-
mosódott, rossz vétel a pixeles,
monokróm jelenben. Suhogó
gépek zöreje kúszik elő
az alagsorokból - ebben
a hangban várakozik, hogy arcodba
vágjon mindent átvonulásod
acélkéke ege alatt: meg is
ölhetnéd, bár halál
sincsén.

[A zebrapinty árnyéka]

Hajlott fedelű üveg alatt
sajog a tűre szúrt delután,
kié lehet a mozdulatlanság kié
a kilöketés csendje? Milyen lehet
rovarkék rácsok közönyében
várni, hogy elinduljanak érted
a fák: magadra öltöd zenéd ólom-
szkafanderét majd az alkonyatban.

[Kilép]

Kilép a takarásból. Fény
derül nemére: nemtelen. Elfordulnak
a lények míg remegés szalad
végig a vérszínű tó
tükörén. Akár egy óriás
szagatott lélegzete a szél.
Az oktalan dolgok most visszaveszik,
de mégsem fogy közülük a zihálás,
ott marad köztük valami,
akár egy sötétlő vasdarab nyoma
a mohaszőnyegen.

[epilógus]

A semmi rám rakódó
tudatának homálya
mögül miért is figyeltem volna
a lények visszavonhatatlan
elsötétetését? Testem
unatkozó istenek fabájba volt
egy részvét nélküli,
öröknek hitt
jelenben.

mese

HALLGASD, OLVASD, MONDD

Péter Beáta

– kibédi népmesék Ráduly Jánostól –

A mesehallgatás, a meselvasás és a mesemondás népszerűsítéséért indította el új hangzó mellékletes népmeseválogatás-sorozatát a budapesti Hagyományok Háza. Az első kötetbe huszonegy Kis-Küküllő menti, kibédi népmese került Ráduly János gyűjtéséből.

Hallgasd, olvasd, mondd! – ezzel a mottóval indította útjára új sorozatát a Hagyományok Háza tavaly novemberben, amely egyben nyitást is jelent a pedagógusok és közművelődési szakemberek mellett a gyerekek, az érdeklődő nagyközönség felé.

„Ráduly János az elmúlt nyolc évtized során páratlanul gazdag életművet alakított ki, amely a néprajzi terepmunka és a publikáció kettőssége köré rendeződött. Hatalmas népköltészeti gyűjteménye önmagában is egyedülálló, de még inkább az, hogy ezt egyetlen faluban, választott falujában, Kibédén érte el. A magyar nyelvterületen és Európában is ritka – létezik, de ritka – az a település, amelynek szellemi értékeit ilyen alaposan összegyűjtötték, ilyen értőn rendszerezték és nyomtatásban is megjelentették. Ráduly János ballada- és népmese-gyűjtőként számos mesegyűjteményt, több egyéniség-monográfiát is megjelentetett, és mi ezekből, a romániai kiadóknál megjelent, mára már sajnós antikvárrá vált mesekötetektől készítettük ezt a válogatást” – fogalmazott Dala Sára népmese szakelőadó, a kötet szerkesztője a könyv budapesti bemutatóján.

A tanár, költő, műfordító, folklorkutató Ráduly János 1937-ben született Korondon. Első írása 1959-ben jelent meg, és attól kezdve folyamatosan publikál. 1962-

től él Kibédén. A legelső könyve 1975-ben jelent meg *Kibédi népballadák*, a második 1978-ban *A vízitündér leánya - Kis-Küküllő menti népmesék* címmel. „Beleártottam magam a kibédi néphagyományok gyűjtésébe, ballada- meg mesegyűjtésbe főleg, és kimeríthetetlennek bizonyult ez a kincs. Könyvek lettek belőle” – mondta néhány éve egy, a Liget

portálnak adott interjújában.

A most megjelent kötet anyagát a hetvenes-nyolcvanas években gyűjtötte. Életműve figyelemreméltó, több mint 130 kötetet publikált, amelynek mintegy tizedrésze népmese-kiadvány. A kibédi adatközlők magyarok és magyar anyanyelvű cigányok voltak, az eredeti népmeséket a kutató magnetofonra rögzítette, majd leírta

a felvett szöveget. Ráduly, mint ahogy minden kötetében jelezte is, a hallottakat stilizálta, s az irodalmi köznyelvhez közelítette úgy, hogy a székelyes, „kibédies” íz a történetekben ne csorbuljon – hangsúlyozta a kötet szerkesztője.

A Hagyományok Háza kötetének válogatásában bemutatják a kibédi népmesekincs nyelvi és tartalmi szépségei mellett műfaji gazdagságát is: tündérmeséket, hazugságmeséket, állatmesét, tréfás mesét, formulamesét és rászédettördög-mesét is közölnek. A kötetet Streicher András illusztrációi színesítik.

„Ebben a kötetben remekül sikerült megtalálni az arányokat, megőrizték a mesék az eredeti ízeiket, ugyanakkor gondozott szöveg hatását keltik” – fogalmazott Gombos Péter, a kaposvári egyetem docense, a Magyar Olvasástársaság alelnöke.

Elhangzott, az igényes olvasást, tájékozódást utószó, tájsozjegyzék, a kibédi mesemondók adatai, a mesék tipológiai besorolása és a mesemondók rövid bemutatása is segíti. Mivel az eredeti kibédi mesemondók hangjait tartalmazó magnószalagok elvesztek, ezért a meséket hat mai hivatásos mesemondó – Bukovics János, Dóra Áron, Fábíán Éva, Klitsie-Szabad Boglárka, Kovács Marianna, Soós Emőke – mondta el, fejből, a hagyományos magyar mesemondás improvizatív stílusában. „Kifejezett szándékunk, hogy aki a gyűjteményt elolvassa és a hangzóanyagával is megismerkedik, az a mesemondásba is beletanulhasson” – mutatott rá Dala Sára.

Varga Melinda ajánlja

HOL LAKIK A KÖLTÉSZEZET?

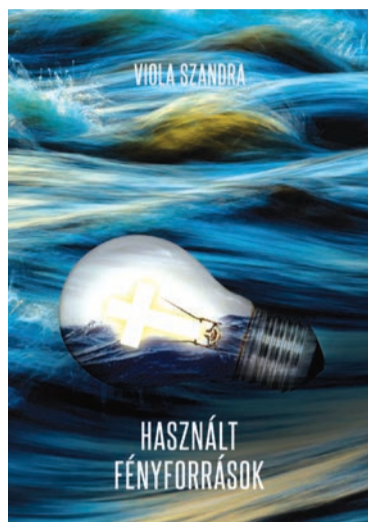
Milyen a költő dolgozószobája, gépbe ír-e vagy papírra, éjjel vagy korán reggel, hol rejtőzik az ihlet, s milyen a vers otthona? – a mindenkori olvasót foglalkoztatják ezek a kérdések, egy kötetbemutató legszívesebben erről kérdezné a költőt. Pontos válasz nincs rá. Olyan mint az Isten, szerelem, a túlvilág. Körül tudjuk írni, de nincsenek rá pontos fogalmaink, lehetetlen azt mondani, hogy a költészetet a költő udvarában lakik a körtefa alatt.

Viola Szandra *Használt fényforrások* kötetének *Hol van?* című nyitóverse erre a kérdésre próbál felelni. Ez a vers elkülönül tipográfiaiailag a többi költeménytől, jelezve, hogy bevezeti a kötetet, összefogja a mondani-valót, és erre a versre fűzhető fel a többi is.

A költő érzékeny, lehetőleg finom lírájának sajátossága az érzéki valóság és az isteni, túlvilági létezés találkoztatása. A szerző rávezeti arra az olvasót, hogy a költészetet a mindennapokban, az apró, látszólag jelentéktelen dolgokban lakik, egy naplementében, egy mandulaszem ízében, de például a Hargitán is ott van, amikor egy mélyebb levegőt veszünk a tél kelles közepén. Ott van a gondolat-szakadásban, a magasszárú csiz-

mában járó mámoreltakarító nők tekintetében, a sötét éjszaka világoskékjében, a májusig rohanó ködben, a pirított, az időkávében, a szárnyakkal kitakart égben.

Szandra verseiben egészen meghökkenítő, plasztikus, festményszerű költői képekkel, egyedi szókapcsolatokkal találkozunk: „a kivágott erdő a fák

negatívja”, „a madarak lépte vagyunk, amelyet repülés híján tesznek”, „hiányzik belőlünk, ami a szírmok hervadásához kell”, „a fák minden őszele újraöregszenek”, „fellövik a mennybe a sötétségjelző rakétákat”, „a fák kezeslábasba öl-

tötetett lelkek”. „égcsokoládé”, „kereszténymagány”, „kenyér-szetkereszt”.

A *Nem visszatérő, hanem hazatér* című ciklus az emlékezés, a gyökerek, a család, az identitás, az elmúlás témákat bontja ki. A második ciklusban (*A szentháromság kétharmada*) találjuk az Istenhez, hithez, a teremtéshez kapcsolható verseket. Ezeket néhol finom ironia hatja át, az *És akkor Isten* című vers jó példa erre, itt ugyanis a Fennvaló megteremti a paradicsomi magányt, a bordaközi fájdalmat, a szorongást és az egyedülletet.

A kötet legszebb, imaszzerű sora a *Magára hagyott kert* című versben olvasható:

„Istenem magammá változtass, mert az már te vagy”

A *Csak tengerhez* című ciklus zárja a kötetet, amelyben a víz a központi elem, s mintha a költészet maga is tengerré, folyóvá változna, naplementeszoborrá, zölden, narancsoson, lilásfeketén üvöltő horizonttá, avignoni sárga és dobbanásvörös reggellé, amelyben az olvasó pompásan érzi magát.

Viola Szandra: *Használt fényforrások. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020*

vers

Lőrincz József

Eljövendő emlék

háromszor kukorékolt a kakas azon a hajnalon
égett az ágy alattunk: fényalom
pörgött a sötét mintha nyáron forgatnák
sóhajtott és kinyújtózott nagyon az éjszakánk
miközben ránk virradt halkan az ablak
álmomban is simogatgatlak

Papírtekercs

Ahova egyszer ránc lett, ott van valami írva.
Ha lefutott a lét-patak, nem fordíthatod vissza.
Lyuk marad ott, ahol örömök közt a baj bújít át.
Nem tudod könnyűvé tenni sorsod keze súlyát.

Kocka

Kocka vagyok, a gömbölyű
tárgyakkal együtt lakom
apránként kiütközik a kockaszerűség
nálunk minden gömbölyű alakon
a villanykörte, a lámpabúra,
a hajlatok reggel az ágyon,
az idő szögletes, miközben
a kedvesemet várom
a kabát válla, az almák
kockák és lilák
ha jössz, nálam megérezheted
a kocka alakú tojások illatát
így sokkal könnyebben összerakható
lesz a világ

könyvkalandok

LEVESÉRT KÖNYVET, AVAGY A FEGYENCBÁRÓ ASSZONYA

Miklóssi Szabó István

Van, amikor a testet kell táplálni, hogy könyvhöz jusson az emberfia. Akkor is, ha ez a test történetesen egy boszorkányéhoz hasonló, akitől rettegett a környék összes gyereke, állítólag a tulajdon (felnőtt) gyermekei is. Bözsike néninek hetente háromszor vittünk ételt, ő pedig ponyvát adott cserébe.

Hogy anyám miként fedezte föl Bözsike nénit, akinek faltól falig érő könyvtára volt abból a ponyvából, melyet a két világháború között jelentettek meg, fogalmam nincs. Arról még kevésbé, miként sikerült a néni a könyveket megmentenie a világháborúban és a kommunizmusban. Arra emlékszem, anyám kíséretében heti három alkalommal megjelentünk egy zöld ételhordó edényrel a néni kapujában, s kértük a könyvjussunkat. Adta az öregasszony szívesen – nekünk. Mert szó mi szó, olyan rossz természete volt, hogy a madarak sem mertek átrepülni a háza felett. Arról sem tudok, miként sikerült anyumnak megszélidítenie a végtelenül arrogáns és szigorú nénit. Csak arra emlékszem, velünk úgy viselkedett, mint akinek vajból van a szíve, na meg a könyvtárára. Nappalja összes falát könyvek borították. Ennek látványa talán nála ragadott meg annyira, hogy harminc év múlva az egykori párom felcsattant, „mi könyvtárban lakunk?”, a lehető legtermészetesebben válaszoltam: én igen (nem is tartott sokáig a kapcsolat).

Az olvasás is valahol Bözsike néniel kezdődött. Elsős koromban addig nyuggattam a házimunkával kínlódo anyámat, hogy olvasson föl nekem, amíg a kezembe nyomta a néni egyik féltve őrzött köny-

vét. „Tessék fiam, tudsz te már olvasni”, mondta. Igaza volt, tudtam. A betűk még azon a napon, valamikor 1984 telén egy olyan világot bontottak ki előttem, melynek bűvöletéből soha nem ocsúdtam föl. Nem is akarok.

Ponyvával kezdtem, mesével folytattam. Megmosolyogtató útvonal a könyvek világához. Néhány év múlva ismét a ponyvánál kötöttem ki, mert fölfedeztem Bözsike néni folytatásos regényeit, azok közül is a *Veronika, a fegyencbáró asszonya* (1936) opust, Alfred Chambre tollából. Hat kötetbe kötött tömény ponyva, ellátva a legképtelenebb történetekkel. Például morfiumfüggőség-gel, mirigycserével ember és gorilla között, különféle orgiákkal, szerelemmel, a mindenható szerelemmel. Falun, nagyszüleimnél a szénásban olvastam el, nem is értették, miért nem szaladgálok fel-alá az udvaron, mint minden valamirevaló gyermek. Akkor hatást gyakorolt rám a mű, hogy hetekig rémálmaim voltak, olykor könyörögtem szüleimnek, hadd aludjak velük (azóta tudom, könyörögni szabad).

Múltak az évek, Bözsike néni az örök ponyvák világába költözött, én is inkább a klasszikusokat nyüstöltem, költőnek, helyesebben szólva messiásnak készültem. Aki ír, az általában közölni

is szeretne, így keresztződött az utam Bogdán Lászlóéval, aki finoman lebeszélte a költészetéről („csak magadat ismétled, azt is rosszul, ilyen rímeket, hogy világ, virág...”). Ez a lebeszélés a lakásán történt, ahol a mennyezeten csak azért nem volt könyv, mert tiltja a gravitáció törvénye. Laci elképesztő tudását támasztja alá az is, hogy tudott a fegyencbárós ponyvákrol, egyik regényében beszélt is róluk. Olyan érzésem

volt, mintha gyerekkoromba röpültem volna vissza.

A fegyencbárós művek még egyszer kerültek kézzelfogható közelségbe. Valaki megvásárlásra kínálta, olyan drágán, hogy lehetetlen volt kifizetnem. Azóta sem tudtam beszerezni e nemes ponyvákat, melyeket még a mindenható internet is alig ismer. Ha valaki tud róluk, szívesen meghívom egy tányér levesre. Anyum örömmel megfőzné, zöld tányérban tálalná...

„Veronika a fegyencbáró asszonya”

Az utóbbi időben Ujpesten ismét egyre szemérmelenebb nyíltsággal terjesztik pesti ügynökök a legbődületesebb tartalmú ponyvaregényeket. A betű primitív intelligenciájú éhezői persze, fállják a vérfagyasztó szerelmi ömlengéseket, a beteg fantázia szörny szüleményeit — heti 10 filléres folytatásokban.

Tudomásunk szerint, egy miniszteri rendelkezés tiltja a ponyvafüzetek terjesztését, éppen ezért felhívjuk a rendőrség fi-

gyelmét a ponyvaüzérekre. Ujpestennek van egy irodalmi társasága, a Vörösmarty Egylet. Talán nem ártana, ha az ott lőmörült urak némi időt szentelnének a ponyvaragály elleni küzdelemnek is. A legutóbb terjesztett füzetet, amely

„Veronika, a fegyencbáró asszonya” romantikus oimét viseli, írója pedig valami Chambre Alfréd márki(?) bűnjelként szívesen rendelkezésre adjuk.

A Meteor időszaki hetilap (jelentesen ez bármit) 1936. december 1-jei számában kikel a bődületes tartalmú ponyvaregény ellen

RABONBÁNOK ÉS GYULÁK

Sántha Attila

– a Csíki Székely Krónika két tisztségnevéről –

2013-ban jelent meg a Csíki Székely Krónikáról szóló tanulmányom a csíkszeredai Székelyföld folyóiratban, amelyben arra a következtetésre jutottam elsősorban filológiai érvek alapján, hogy azt nem hamisították 1796-ban, hanem kizárólag 1533-ban írhatták, mint ahogy maga is állítja. Azóta is foglalkozom e szöveggel – most két, abban előforduló tisztségnevel kapcsolatban jövők új elemekkel.

A krónika szerint a (fő)rabonbán választott tisztségviselő, aki egyházi és világi téren egyaránt vezeti a székelyeket:

„Árpád idejéig egy rabonbán főigazgató vezér alatt valának, kit egyeztet akaratból választottak. Avégre, hogy a külső nemzetek ellen hadi vezérek légyen, hogy a schithák Nabou Fileimjéttől az Anakoharimtól megtalált szerezendíó kelyhe pohár által, mely változtatva, de most is megvagon, **egyházi és polgári törvényeket szolgáltatson ki**, a közönség végezéséit kihirdesse, azoknak általhágóit megbüntesse s ezek az ő lakhelyében előtte ketté vágattassanak.”

Robonban a máramarosi románoknál

Azok, akik a Csíki Székely Krónikát hamisítványnak tartják, az abban előforduló rabonbán méltóságnévet is kitalációnak veszik, mivel a rabonbán méltóságnév sehol máshol nem fordul elő. De vajon így van-e?

1940-ben a máramarosi Alexandru Filipaşcu történész (1902–1952) írja a *Romoniþa Robonban* című balladáról a következőket: „a régi hercegek, vezetők

Alexandru Filipaşcu történész (1902–1952), aki elsőként szól a máramarosi rabonbánokról, Fómúve a *Máramaros története*. Politikai fogolyként a Duna-Fekete-tenger-csatornánál, munkaszolgálaton lelte halálát

(duci) emléke robonban néven maradt meg a máramarosi legendákban. Ezekben ma is hosszú énekekben dicsérik *Romoniþa Robonban* vitézt.”¹

A romoniþa szó jelentése 'kamilla', a robonban pedig a románban nem jelent semmit. Filipaşcu szövegéből kiderül, a monda akkor, 1940-ben nagyon is él, amit minden további nélkül tényként fogadhatunk el, hisz a szerző csak tudja, mit hallott gyermekkorában.

1944-ben Ion Ţuþuianu (akiről nem sikerült megtudnom semmit) szintén szövegközlés nélkül beszél azon máramarosi mondákról, melyek szerint „ezt a földet a sárkányoktól és óriásoktól hódították el a régi vlah robombánok, akiket a tündérek segítették. A robombánok nevei is fenn-

maradtak. (...) A robombánok korszakát, akiket a máramarosi hagyomány *Roman Robomban* és *Romaniþa Robomban* néven őrzött meg, a teutonok kora követte.”²

A monda egy változata 1985-ben lát nyomdafestéket, miután 1950-ben gyűjtötte az akkor 40 éves Ion Smicală nevű adatközlőtől az egyik legmegbízhatóbb máramarosi néprajzos, Petre Lenghel-Izanu (1908–1979). A *Roza Rozalina* (*Rozavlea község legendája*) címmel megjelentetett szöveg szerint óriások lakják be Máramarost, de közeledik idejüknek a vége. Roza Rozalina, az óriáslány szerelmes lesz Toader Rombonbanba, a kisemberbe. Férjül veszi, ő kisebb lesz, Rombonban pedig nagyobb, e különös pár leszármazottjai Rozavlea falu lakói.³

2005-ben jelenik meg a Memoria Ethnologica folyóiratban egy újabb gyűjtés, a *Cingălu vára* (*Cetatea Cingăului*), ebben Rozalia, az óriáslány a karddal, lóháton megjelenő, Romoniþa Robonban (Romomban, Romonban), a kisemberek vezetője férje lesz. A főhős így mutatkozik be a lánynak: „Io-s Romombanu Robonban, Romoniþa Romonban” („En Robonbán romombán vagyok, Romoniþa Romonbán”).⁴ A mondát Pamfil Bilþiu közli Titus Bilþiu-Dăncuş néprajzos (1902–1981) hagyatékából. Egy 2018-ban megjelent tanulmány viszont a gyűjtést Ion Bilþiu-Dăncuş (1892–1952) máramarosi román néprajzosnak, erősen nacionalista politikusnak tulajdonítja, Titus testvérenek.⁵

Ion vagy Titus Bilþiu-Dăncuşnak anynyira megtetszett a történet, hogy abból írt egy kiséposzt is saját név alatt, amelyben a mondát beilleszti a román kontinuitásmélethez, a főhőst pedig a dákok és a rómaiak leszármazottjának teszi meg:

„En vagyok Torda Robonbán,
népem a római és dáki!
Rómából jöttem korábban
Trajánusz bátyámmal”⁷

Becsületére legyen mondva, a szerző mindvégig világossá teszi, hogy a kiséposzt ő írta, és nem eredeti népköltészet van dolgunk. A szöveg csak 2004-ben jelent meg nyomtatásban.

Ion Bilþiu-Dăncuş kéziratban maradt hagyatékában található egy *Romomban űi Robonban, epopee a Neamului Romănesc în 12 cânturi* című eposz is,⁸ amely mai napig nem jelent meg nyomtatásban, és nem is láttam.

Semmi kapcsolat a székelyekkel

Nyilván a kérdés az, hogy valóban népi eredetű-e a robonban, robomban stb. hagyomány, vagy pedig felülről, netán ép-

Rozavlea (magyarul Rozávyľa) községben évente megrendezik az óriáslányra, Roza Rozalinára emlékező fesztivált

pen a Csíki Székely Krónikából szívárgott be a máramarosi román folklórhoz.

Alexandru Filipaşcu szerint 1940-ben közszájon forog *Romoniþa Robonban* mondája, viszont, figyelem, nem a dákokra és rómaiakra utaló, a kontinuitás eszméjét illusztráló, a Bilþiu-Dăncuş testvérek valamelyike által írt műeposz. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy előbb volt a monda, és utólag jött annak irodalmi, 2004-ben kiadott feldolgozása. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy a két világháború közti, erősen nacionalista időkben pontosan azt a variánst ne kapták volna fel, amely a román nemzeti narratívát erősíti. Nem, szerencsére a műeposz az asztalfiókban maradt, így nem keveredett az eredeti formával. A gyűjtés idején, a két világháború között hathatott-e a Csíki Székely Krónika a robonban-mondákra? Semmiképp, mivel az akkori magyarellenes légkörben kizártnak tartom, hogy a székely vagy magyar mitológia bármely elemét átvették volna.

Korábban, a 19. században a Csíki Székely Krónika megtermékenyíthette-e a máramarosi román folklórt? Nehezen tudom elképzelni, de tegyük fel, hogy igen. Akkor viszont a krónikának más elemét is fel kellene fedeznünk a mondában. Ám semmi ilyen nincs, csupán annyi a közös a székely krónikában és a román mondában, hogy a rabonbán egy vezető. Úgy gondolom, ez alapján ki lehet jelteni: egyik a másiktól teljesen független alkotás.

Mivel két független forrás szól róluk: a rabonbánok léteztek.

Gyula méltóságnév

A krónika leírja azt is, hogy a főrabonbán alatt állottak a hat nemzetség nagy rabonbánjai, kik hadi és polgári főnökök, és a hat gyula, kik a nemzetségek bírái voltak.

Azért érdekes számunkra e gyula méltóságnév, mert a magyar forrásokban a Gyula csak személynévként jelenik meg, tisztségnévként nem, mint ahogy a B. Szabó János, Sudár Balázs szerzőpáros megállapítja: „a honfoglalás korában és az Árpád-korban jól beágyazott névről van szó, amely azonban mindig személynévként kerül elének.”

Ugyanakkor „az egyetlen kivételt **A birodalom kormányzásáról** című munka jelenti a 10. század közepén, amelyben az szerepel, hogy a gyula (gilasz) méltóság- és nem személynév... Ez az adat azonban – több évszázadnyi kutatás után – pillanatnyilag még mindig önmagában áll.”⁹

Nono, elég lenne megválni attól az előtételettől, hogy a Csíki Székely Krónika hamisítvány, és máris lenne egy második adatunk is a gyula méltóságnévre. Kötve hiszem ugyanis, hogy pontosan *A birodalom kormányzásáról* szóló bizánci munka ezen részét koppantották volna le a székelyek akár 1533-ban, mikor írták, akár a 18. században, amikor hamisították azt...

¹ Alexandru Filipaşcu: *Istoria Maramureşului*. Bucureşti, 1940, 27: „Amintirea vechilor duci au păstrat-o legendele maramureşene sub numele de Robonban. Dintre aceştia se preamăreşte şi azi în cântece lungi vitezului Romoniþa Robonban, care pare să fie identic cu Ramung Konig der Wallachen din Niebelungenlied”

² Ion Ţuþuianu: *Maramureşul*. Calendarul Românilor de Pretutinden. Bucureşti, 1944, 197-206: „Basmele maramureşene spun, acest pământ ar fi fost cucerit dela smei şi uriaşi, de către vechii robombani 1) valahi ajutaţi de zânele Ba sau păstrat şi nume de robombani (...) După epoca robombanilor, dintre cari tradiţia maramureşană a păstrat cu numele pe Roman Robomban şi pe fiul său Romoniþa Robomban, a urmat epoca cavalerilor teutonici

³ Petre Lenghel-Izanu: *Poezii si poveşti populare din Maramureş*. Editura Minerva, 1985, 692.

⁴ Ugyan a közö nagybetűvel írja a *Romombanu Robonban* mindkét tagját, ám értelme szerint csak az egyik lehet név, a másik egyéb kell legyen, például tisztségnév – ezt fordítottam úgy, hogy „En Robonbán romombán vagyok”.

⁵ Memoria Ethnologica, V. (2005), 14/15 (ianuarie-iunie), 1513-1515.

⁶ Mihai Dăncuş: *Ion Bilþiu-Dăncuş 1892-1952. În: 100 de ani de la marea unire. 100 de personalităţi maramureşene care au făcut istorie*. Coordonator: Teodor Ardelean. Baia Mare, 2018, pp. 165-174, 174.

⁷ Titus Bilþiu-Dăncuş: *Cetatea Cingăului*. Memoria Ethnologica, IV. (2004), 11/13 (iulie-decembrie), 1187-1209: „Eu sunt Turda Robonban, / din neam de dac si roman! / Din Roma venii mai an / Chiar cu bună Traian”.

⁸ Mihai Dăncuş... 174.

⁹ B. Szabó János, Sudár Balázs: *Kende és gyula? A magyar kettős fejedelemség teóriájától a forrásokig*. Századok, 153. évf. (2019), 5, pp. 927-964, 954-955.

CSÍKI SZÉKELY KRÓNIKA

Egy 1533-ban született kompiláció, amely a székelyek történetét írja le Attila birodalmának felbomlásától 1500-ig. Legrégibb fennmaradt latin nyelvű példánya 1789-ből, legrégibb magyar fordítás-példánya 1776-ból való. Attólától a magyarok 888-as bejöveteleig csupán a székely vezetők névsorát nyújtja, a lista első fele görög, második fele latin betűs. Azt a székely hagyományt adja vissza, mely szerint a székelyek első vezére Aladár, ugyanezt állítja a Tarihi Üngü-

rűsz nevű török nyelvű krónika, amit csak 1983-ban adtak ki. A Dacia Alpestris nevű helyen (Havasalföldön és Moldvában) laknak. A székelyek a 10-12. század között költöznek át a Hét Erdők Földjére (amely a mai Székelyföldnek és Királyföldnek felel meg), először csak a főemberek, aztán a köznép is. Részletesen ismerteti a székelyek törvénykezését, történetét, 1200-tól kezdve azonban a krónika egyre inkább a Sándorok családtörténetévé csupaszul.

Léghajó

Lévai Aliz Mária

Csend-tumor

Egyre több lárva telepedett
mellkasomban elhelyezkedő nyelőcsövemre.
Ritkuló hajhagymáimtól – mint bűzlő
szeméttől – könnyen szabadultak meg.
Az esszenciák nyersnek és rágósnak bizonyultak,
nem tudtam jóllakni.
Hagytam, hogy a csőszerű szervem növekvő lármák
kipréseljének belőlem minden frázist.
Kézen fogtam a csendet.

Spirituális zaj

Átjár a tél, hetek óta dermesztő
verejtékben forgolódok meleg szobámban.
Tudom, jelen van, ágyam szélén ül.
Lenyeli a fiókban hagyott klonazepám töredéket,
fagyos lehelettel mondja, nem fogok már dideregni.
Belevájkál reggelimbe, hajszálaimat szétszórja,
lakásom ajtaját bereteszeli, vákuumba szorít.
Szitkozódva zsolozsmákat duruzsolok,
vizet iszom és bort hányok –
így érezhette magát a keresztre feszített jézus.
Egysíkú lettem, mint egy tévéreklám,
üvöltök, meg ne halljon senki.

Szerepben

Itt porlik a zaj
köd borít mindent kétségekkel
hófehér reszkető kezeim közül kicsúszik az eleven valóság
a körülöttem keringő érzések belémszakadnak
minden égi világi jelenség átjut a burok szűrőjén
el nem hagyja semmi
üvöltések visszhangoznak
villámok csapnak be és idegen az összes hang
csak árnyékokban létezem
nagyságom mindig másától függ
nedves ujjbegyeimmel érintem a kérges szelet
belém olvad majd szétfolyik
peremek tágulnak ki
most meztelenül átférek
bőrömbe kapaszkodnak az ottmaradottak
lassú vagyok és tompa
újra meg újra bevillannak a képek
megmosolyogtat hogy ilyen kis helyet foglalok
mindenható lettem
szerep csak
a végén úgymint hazamegyek

Gogol köpönyegében

Magas hőségben
fázom – nincs mit levennem
most már magamról.

Túszhit

És láncra kötve
elhitetem magammal,
ez most Szabadság.

LÉVAI ALIZ MÁRIA 2002-ben született Bótrágyon (Kárpátalja). 2017-ben nyert felvételt a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakgimnázium óvodapedagógia szakára, ahol sikeresen leérett-ségizett, majd diplomázott. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola magyar szakának hallgatója.

konstans fájás

nyelvem hegyéről levágták a szavakat
belső visszhang vagyok
te már felszavakból sem értettel meg
állandóan az agy barázdái közé szorulok
rések alá gyűrődve húsvágó bárdal
vágom ki magam

Széntest

Naponta már csak egyszer fulladok meg.
Az árnyékom a foszfénszagú szoba sarkába szorít,
légcsővem égett csillagok keserű szagát továbbítja:
fekete-piros sóhajokat cipelek. Izzó ujjlenyomataim
ködös mintákat festenek. Széntestem porladásnak indul,
ahogy kapaszkodom a remény vékony hajszálába. Elhamvadok.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Balázs K. Attila (1973, Barót) író, költő
Bálint Tamás (1985, Székelyudvarhely) költő, közgazdász
Czegő Zoltán (1938, Bukarest) költő, író, újságíró
Dimény H. Árpád (1977, Kézdivásárhely) újságíró, költő
Dsida Jenő (1907, Szarmátnémeti – 1938, Kolozsvár) költő
Eszteró István (1941, Végvár) költő
Gergely Imre (1976, Sepsiszentgyörgy) újságíró
György Attila (1971, Csíkszereda) író, újságíró, szerkesztő
Karkó Ádám (1997, Esztergom) költő, író
Király Farkas (1971, Kolozsvár) költő, író, műfordító, szerkesztő, újságíró
Kovács Újszászy Péter (1996, Kolozsvár) író, műfordító
Kozma Attila (1977, Kovászna) színész, humorista
Kudelász Nóbel (1975, Gyulafehérvár) költő, író, televíziós szerkesztő
Lévai Aliz Mária (2002, Bótrágy) költő
Lőrincz József (1947, Székelydálya) költő, irodalomtörténész, tanár
Miklósi Szabó István (1977, Sepsiszentgyörgy) író
Péter Beáta (1982, Csíkszereda) író, teatrológus, újságíró
Sántha Attila (1968, Kézdivásárhely) költő, író, irodalomtörténész
Szabó Fanni (1999, Dombóvár) költő
Szilágyi-Nagy Ildikó (1978, Veszprém) író, szerkesztő
Varga Melinda (1984, Gyergyószentmiklós) költő, szerkesztő
Zorkóczy Zenóbia (1971, Székelyudvarhely) színésznő, előadóművész

Lapszámunkat **Turcza László** (1953, Székelyudvarhely) festőművész alkotásaival illusztráltuk.

TÖRTÉNELEM ÉS SZÉKELY AUTONÓMIA

Gergely Imre

– két könyv a gyergyói történész konferenciákról –

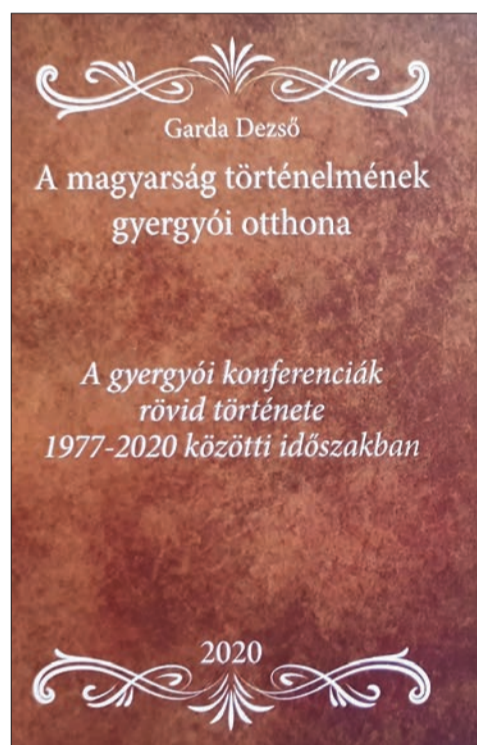
1977-ben indított el Garda Dezső fiatal történelemtanár egy évente megrendezendő tudományos konferenciát, amely Erdély és a székely nép történelméről szólt. Ezt 1982-ben betiltották, viszont 1990-ben már újra jelentkezett. Ennek történetét eleveníti fel a szervező Garda Dezső *A magyarság történelmének gyergyói otthona* című, most megjelent könyve.

1977-ben teljesen szokatlan volt (ma is az), hogy neves egyetemi tanárok, kutatók egy faluban mutatják be kutatásaik eredményét. Az akkor 29 éves történelemtanár, a későbbi egyetemi előadó, parlamenti képviselő, közel 30 történelmi tárgyú könyv szerzője, dr. Garda Dezső kezdeményezésére mégis létrejött egy ilyen esemény, amelynek előadásait néha hatszáz érdeklődő is követte. Tegyük hozzá: ma elképzelhetetlen, hogy ennyien hallgassanak tudományos értekezéseket.

A gyergyói konferenciák történetét összefoglaló kiadvány szerint a 70-es évek végi „hőskorszak” előadásai ténylegesen is a székelység történetéről szóltak – igaz, meg kellett spékelnünk egy kis osztályharcos retorikával, legalábbis a címetek. Az 1978-as, második konferenciáról szóló beszámolóban például kiderül: „négy előadás érzékelte a székelyek, és ezen belül a gyergyói nép társadalmi felszabadulásáért, valamint az idegen elnyomás ellen vívott évszázados harcának főbb mozzanatait”.

Nem csoda, hogy három alkalom után, 1982-ben már nem engedélyezték

a tudományos ülészek megszervezését. A szervező Garda Dezső Gyergyószentmiklós történetéről szóló könyvének az összes már kinyomtatott példányát elégettette az akkori hatalom, és nemcsak nem szervezhette tovább konferenciáit, de más tudományos rendezvényeken sem juthatott szóhoz. A rendezvény

szervezője 1990-től a Garda Dezső kezdeményezésére létrejött Gyergyószentmiklós Népfőiskola.

A könyv évekre bontva felsorolja az értekező kutatókat, előadások címét. Bizonyára sokan emlékeznek még például *Imreh István, Tüdős Kinga, Egyed*

Ákos, Demény Lajos és a fiatalabb kutatók, például *Demjén Andrea, Botár István* és mások előadásaira. Ugyanakkor az elmúlt 30 évben találkozási hely volt az erdélyi és magyarországi történész szakma számára, illetve itteni bemutatkozási lehetőség az anyaországi egyetemekről érkező történészek számára, *Tringli*

István, Csukovics Enikő vagy éppen *Raffay Ernő* is a rendezvény előadója volt. A konferencia a pandémia idején sem maradt el, csak épp – mint sok más esemény – a tévébe és az online térbe költözött. A könyv a konferenciák sajtóvisszhangját is rögzíti.

A nyilvános előadások érdeklődőinek száma a kezdeti hatszázról mára 80-100 főre csökkent, de ez is kiemelkedően magasnak számít.

Az elmúlt száz év autonómiatörekvései

Szerkesztőként Garda Dezső egy másik, a gyergyószentmiklósai történész konferenciához kapcsolódó kötetet is letett az asztalra, ennek címe *A trianoni békediktátum és az erdélyi magyarság autonómiatörekvései a 20. században és a 21. század elején*. Amint az előszóból is kiderül, a könyv konferenciákon 2016-tól 2020-ig elhangzott előadásokra alapozó hét tanulmányt tartalmaz *Tóth Szilárd, Gidó Csaba, Perczel Olivér, András Szabolcs, Pál-Antal Sándor* és *Garda Dezső* tollából. Az Erdély és Székelyföld sorsát végzetesen megváltoztató, 100 évvel ezelőtti eseményeket bemutató tanulmányok mellett a szerző láttatja azokat a mai akciókat, amelyek a székelyföldi autonómia létrehozása érdekében történtek, és a magyar és román politikusok ehhez való viszonyulására is kitér. A következtetés sajnos nem túl derűlátó...

Garda Dezső: A magyarság történelmének gyergyói otthona. F&F International Kiadó, Gyergyószentmiklós, 2020

A trianoni békediktátum és az erdélyi magyarság autonómiatörekvései a 20. században és a 21. század elején. Szerk. Garda Dezső. Státusz Kiadó, Csíkszereda, 2020

LEHET-E MÉG SZÁMUNKRA HELY?

Czegő Zoltán

Beke Mihály András riasztó című esszékötete olyan hangulatot teremt, mint ha fertőzött területre léptünk volna. Itt vagyunk Európában, ám már az első oldalon megállapítja: „mi tagadás, mi nem igazán szeretjük Európát. Úgy érezzük, mintha valahonnét idevetették volna ezt a földrészt Isten számára, elhagyottságra, hogy – hogy kifosztható legyen.”

Rögvest belém cikázik Tamási Áron *Rendes feltámadás* című novellája, amelyben a halott székely és fia úgy dönt, visszafordul a sírjába, mert ide feltámadni nem érdemes. Pedig valójában nem a Vén Európára, hanem az ifjanc Unióra neheztelünk.

Az olvasó bizik a szövegben, különösen az EU, Európa, Eufória fogalomcsalád megképzése után. A félelem, a fobia, Eu-fória szócsalád több derűt, mint nyugodalmat hint szanaszét. Ám egy percig sem érzem, hogy romok közé, ezer vagyonnyi euró fölötti ítéletre, elásott és földarabolt országok érték- és értelmi ítéletére invitálna.

Beke Mihály András semmiből nem hagyja ki azt az Európát, mely egy-két nemzetközi szolgaszervezet(e) viselt dolgait figyelvén, jogában állónak tekinti véleményét, ítéletet mondani. Beke egyenest Szent Ágostonhoz megy a kérdéssel, mi

az, hogy Európa. „Ha nem kérdik meg, tudom, de ha kérdik, fogalmam sincs.”

Nem kéjjel, hanem készséggel, pontosan elemzi az európai politikai állapotokat, szólaltat meg tudósokat – nem is csoda, hogy annyi az ütköző a pénzéhes békében, illetve az ütközetek mindennapjaiban. A magam recsegő székéből nézve a nagyszerű könyvet, el egészen Madách *Az ember tragédiája* nagyméretű vizsgálatáig, kiváló elemzések házának tartom. Éhező nemzetek, hataloméhes pénzoligarchák tülekednek, szerepelnek benne, kulturális omlatag világok dőlnek parancsszóra.

Saját bőrünkön kezdjük tapasztalni azt a rémálmot, amelyről eddig csak a történelemből olvastunk: egy civilizáció hanyatlását, bukását – állapítja meg Beke. És pár sorral odébb: ezt az új középkort részben magunk, európaiak készítettük elő. És ekkor vág mellbe a kö-

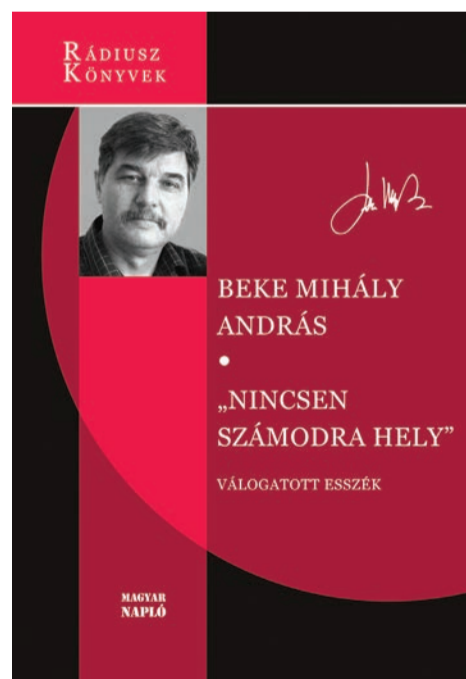
vetkező fejezet címe: *Mikor lesz szobra Ceaușescunak?* Mintegy hatvan oldalnyi tanulmány, de nem tanulmányokból összeollózott ám, hanem személyes tapasztalat a magyargyűlölet tenyészkertjeiből. És egyként szól a kommunista vészha-

rang magyarnak, száznak, románnak... Nem a könnyű oldalán közelíti meg a kérdést a szerző, hiszen benne élt, alkotott, menekült védekezvén, és harcolt, ahogy győzte erővel a vállalt feladatot. Ebben a könyvében elmegy a kések előtti utolsó lépésig. A kötetben tucatjával szerepelnek a kommunista Románia vezéregyéniségei, némelyek annyi osztálylyal, amennyi van a vonatnak is, írók és lefizettek.

Mindenképpen és bármilyen közegben, közelségben meglep Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámájának Beke általi elemzése. Szakemberek számára is élmény, egyetemen, irodalmi szemináriumon is figyelmet érdemel.

A kötet utolsó része *A megalkuvás esztétikája* cím alatt a szerző naplójába is betekintést nyújt, egy mélyebb lélegzetre ad lehetőséget a súlyos tanulmányok után.

Beke Mihály András: „Nincsen számodra hely”. Válogatott esszék. Szerkesztette és az utószót írta Jánosi Zoltán. Rádiusz Könyvek, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2020

képregény

HŐSEMBER
ÉS TRÖMPLI

A TAVALYI MÜLTÉVISZÁMADÁS

írta: Szabó Kriszta és Sárosi Máttyás
rajzolta: Sárosi Máttyás